

Satisfaction Measurement of the Quality of Urban Life in the Neighborhoods of Karaj

Narges Sadeghi *

Ph.D. Candidate, Department of Urban Planning, Tehran West Branch, Islamic Azad University, Tehran West Branch, Tehran, Iran.

Esmacil Shieh

Professor of Urban Planning, Department of Urban Planning, Tehran West Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Kianoosh Zakerhaghighi

Associate Professor of Urban Planning, Department of Urban Planning, Hamedan Islamic Azad University, Hamedan, Iran.

1. Introduction

One of the most significant issues that has various meanings and dimensions for different individuals and groups is quality of life. Quality of life is a multidimensional and complex concept; All existing definitions are divided into two groups of subjective factors (people's personal understanding and satisfaction with the quality of life) and objective factors (tangible and visible things) (Habibi, 2014:81). This study extracts the most important components effecting the quality of life from a subjective perspective to achieve goal of extracting comprehensive indicators of quality of life in urban scale and measuring the quality of life in neighbourhoods studied on.

Research Question(s)

According to the purpose of the following article, the following questions are raised:

* Corresponding Author: narges.sadeghi86@gmail.com

How to Cite: Sadeghi, N; Shieh, E; Zakerhaghighi, K. (2023). Satisfaction measurement of the quality of urban life in the neighborhoods of Karaj, *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 14 (55), 381-427.

- 1- What are the most important factors and indicators that make up the quality of life with a Subjective approach at the neighborhood scale?
- 2- How are citizens satisfied with the quality of life in their neighborhoods?

2. Literature Review

Many studies have been conducted in the field of quality of life, some of which are briefly mentioned below. Eby et al. have investigated people's perception of the quality of life in the neighborhood unit of Hamilton in Ontario (Canada). The selected indicators for investigation are: quality of housing and its affordability, diversity and integrity of housing, crime and security, social interactions and leisure time, green spaces and physical environment, transportation. The results indicate the need for decision-makers to accompany residents to increase the quality of life (Eby et al., 2012: 299). Bialowolska (2016) has investigated the quality of urban life in European cities. Therefore, to check the level of satisfaction with the quality of life, the opinions of 41 thousand people in 79 European cities were used. In this study, dimensions related to life satisfaction in the city have been investigated: (1) Availability of services, environment and social aspects in cities and neighborhoods, (2) social and demographic factors, (3) urban characteristics such as economic development, labor market pressures, size, location, quality of institutions and safety. The findings indicate that the satisfaction with life in the city is different both within the cities and in Europe. Dissatisfaction with public transportation, cultural facilities, availability of retail stores, green spaces, air quality, people's self-confidence, public management and administrative efficiency have played a significant role in dissatisfaction with life in a city. However, when citizens felt safe in their place of residence, they were satisfied with living in their city (Bialowolska, 2016: 87).

3. Methodology

The nature of the upcoming article is applied research in terms of its purpose and descriptive-analytical method in terms of its review method. The method of

gathering the required information was by using the tools of library and documentary studies and field observations (interviews and distribution of questionnaires). The field collection and distribution of questionnaires were based on the subjective indicators of the quality of life at the level of the studied localities in order to obtain the necessary information to identify and know the current state of the quality of life in these localities. The statistical population of this study is people over 21 years of age (Tawfiq, 2018: 42) with various educations and occupations and including both sexes, men and women in the studied localities of Karaj city.. To estimate the sample size, Cochran's formula was used. The distribution method of the questionnaire is regular random.

According to the population of the selected neighborhoods, the number of questionnaires required for Azimieh is 139, Hesarak 130 and Islamabad 151. To summarize the indicators and determine the final components of the quality of life, the factor analysis method was used.

4. Conclusion

In this study, the quality of life in the study samples: Azimieh, Hesarakbala and Islamabad neighborhoods located in Karaj city has been measured based on the subjective approach of the residents. The findings of this article show that final factors of quality of life in the city of Karaj are 16 main factors. The general satisfaction level of residents with the quality of life in Azimiyeh, Hesarak Bala and Islamabad neighborhoods is very good, average and low respectively. Overall, the result of this article indicate that the housing index is considered as the most important factor for residents' satisfaction, and unfortunately except for Azimiyeh, the other two mentioned neighborhoods are in an undesirable situation. In order to improve the quality of life of citizens, effective steps must be taken to fundamentally change the housing situation and improve their economy and livelihood.

Keywords: Quality of Life, Subjective Approach, Factor Analysis, Urban Neighborhoods.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی
دوره چهاردهم، شماره ۵۵، تابستان ۱۴۰۲، ۴۲۷-۳۸۱
qjssd.atu.ac.ir
DOI: doi.org/10.22054/qjssd.2022.55414.2044

سنجش رضایت از کیفیت زندگی شهری در محله‌های شهر کرج^۱

دانشجوی دکتری شهرسازی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد
اسلامی، تهران، ایران.

نرگس صادقی * ID

استاد دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران
غرب، تهران، ایران.

اسماعیل شیعه ID

استاد دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد
همدان، همدان، ایران.

کیانوش ذاکر حقیقی ID

چکیده

کیفیت زندگی از جمله مفاهیم گسترده‌ای است که با رشد زندگی شهری و همچنین با گسترش فناوری مورد توجه اندیشمندان قرار گرفت. لذا این مقاله با هدف استخراج شاخص‌های جامع کیفیت زندگی شهری در مقیاس محله‌ای و اندازه‌گیری و تبیین کیفیت زندگی در محله‌های مورد مطالعه، به استخراج مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی از بعد ذهنی می‌پردازد. مقاله حاضر به لحاظ ماهیت تحقیق از نوع کاربردی و به لحاظ روش بررسی، توصیفی-تحلیلی است. جهت گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی موجود بهره گرفته شده است. سپس به منظور اندازه‌گیری متغیرهای کیفیت زندگی در محله‌های مورد مطالعه از مشاهدات میدانی اعم از مشاهده مستقیم، مصاحبه و ابزار پرسشنامه استفاده گردید؛ در تحلیل داده‌ها نیز بر اساس انتخاب رویکرد ذهنی در سنجش کیفیت زندگی از روش تحلیل عاملی استفاده شده است. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که عوامل نهایی کیفیت زندگی در شهر کرج را ۱۶ عامل اصلی تشکیل می‌دهد. دامنه رضایت کلی ساکنان از کیفیت زندگی در محله‌های عظیمیه، حصارک بالا و اسلام‌آباد به ترتیب در حد بسیار خوب، متوسط و پایین می‌باشد. به‌طور کلی نتایج این مقاله حاکی از این است که شاخص مسکن به عنوان مهم‌ترین عامل جهت رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی در محله‌های شهری مطرح می‌باشد، که متأسفانه به جز محله عظیمیه، دو محله اسلام‌آباد و حصارک بالا وضعیت نامطلوبی را در این باره نشان می‌دهند. بنابراین جهت ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان بایستی گام‌های مؤثری در جهت تغییرات اساسی در وضع مسکن و بهبود اقتصاد و معیشت آنان برداشت.

واژه‌های کلیدی: کیفیت زندگی، رویکرد ذهنی، تحلیل عاملی، محله‌های شهری

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری نرگس صادقی با عنوان «تجزیه و تحلیل نقش کاربری زمین بر کیفیت زندگی خانواده در محله‌های شهری» با راهنمایی دکتر اسماعیل شیعه و مشاوره دکتر کیانوش ذاکر حقیقی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب می‌باشد.

۱. مقدمه

در جوامع انسانی بهره‌مندی از حداقل رفاه و آسایش از شرایط لازم برای بقا و پایداری یک جامعه بشری است. انسان با توجه به ذات کمال طلب خود در برنامه‌ریزی‌ها همواره به دنبال آسایش و راحتی بیشتر است. با رشد شتابان شهرنشینی در قرن بیستم، سرانه برخورداری شهروندان از امکانات و رفاهیات کاهش یافته و پیامدهای آن به صورت کاهش سطح کیفیت زندگی^۱ در عرصه‌های شهری نمایان شده است. بنابراین موضوع کیفیت زندگی شهری از جمله موضوعات قابل تأمل و مهم مطالعاتی است که همراه با رشد فزاینده شهری مورد توجه مدیران و متخصصان مسائل شهری قرار دارد.

کیفیت زندگی شهری دربرگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را دربرمی‌گیرد. لذا از این منظر آن را رضایت اجتماعی نیز می‌نامند و بر اساس آن با شاخص‌های دسترسی به فرصت‌های اجتماعی مثل اشتغال، ثروت، اوقات فراغت و از این قبیل موارد توجه می‌شود. برخی این واژه را مترادف با رفاه می‌دانند که با میزان کالاهای عمومی و نحوه توزیع آن‌ها مشخص می‌شود (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱: ۳۷۵). برای رسیدن به این مهم اولین گام شناخت هر چه بیشتر عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی می‌باشد.

با توجه به این مطلب که تحقیقات مربوط به کیفیت زندگی در سال‌های اخیر بر روی شهرها متمرکز بوده و توجه بسیاری از متخصصان را به سوی خود جلب نموده است؛ کیفیت زندگی، مفهومی چندبعدی و پیچیده بوده که دارای معانی گوناگون برای افراد و گروه‌های مختلف است؛ که البته تمامی تعاریف موجود کیفیت زندگی را از نظر ماهیت و عوامل تشکیل‌دهنده به دو گروه عوامل ذهنی^۲ (درک و رضایت شخصی افراد از کیفیت زندگی (عوامل عینی^۳) موارد ملموس و قابل مشاهده) تقسیم کرده‌اند.

-
1. Quality of life
 2. Subjective
 3. Objective

به‌طور کلی می‌توان گفت، کیفیت زندگی به عنوان مفهومی جهت نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی در ابعاد مختلف زندگی می‌باشد (حیبی، ۱۳۹۳: ۸۱).

رشد شهری در قرن بیستم سهم جمعیت شهرنشین را به‌شدت افزایش داد و شهرنشینی را به شیوه غالب زندگی تبدیل نمود. در حقیقت رشد شهر و شهرنشینی بارزترین ویژگی تحولات اجتماعی-اقتصادی در دوره‌های اخیر است. در حال حاضر نیز بیش از نیمی از جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی می‌کنند. با وجود فواید زیاد شهرنشینی، از سیاست‌گذاران در کشورهای مختلف روند فزاینده شهرنشینی را به عنوان زنگ خطر می‌دانند. در بسیاری از نواحی شهری به ویژه نواحی شهری کشورهای در حال توسعه، بیکاری و مسائل اجتماعی در حال افزایش بوده و شرایط محیطی و سلامت در حال زوال هستند.

نابرابری در دسترسی به خدمات عمومی در حال افزایش بوده و شواهد فقر، آسیب‌پذیری و ناامیدی به‌طور فزاینده‌ای در میان مردم نواحی شهری قابل مشاهده است (خادم الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۶). اگرچه شهر و شهرنشینی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود، اما رشد شتابان آن می‌تواند سرانه برخورداری از بسیاری از امکانات رفاهی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به صورت کاهش سطح رضایتمندی از کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود.

نواحی شهری با چالش‌های مهمی در زمینه‌های تراکم جمعیتی، آلودگی‌های زیست‌محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، کمبود مسکن و غیره روبرو هستند که این مشکلات کیفیت زندگی شهری را به‌شدت کاهش می‌دهد (سعیدی رضوانی و حاجی‌نوروزی، ۱۳۹۲: ۸۸). شهر کرج نیز از این مسائل و مشکلات مستثنا نیست؛ به‌طوری که با رشد شتابان جمعیت و مهاجرت‌های بسیار زیاد خانواده‌ها از شهرها و روستاهای گوناگون کشور به این شهر به دلایلی همچون یافتن شغل، برخورداری از امکانات و

موقعیت برجسته شهر کرج به لحاظ نزدیکی به پایتخت، این شهر را با چالش‌های بسیاری در رابطه با کیفیت زندگی شهری مواجه ساخته است.

از این رو مقاله پیش رو بر آن است تا به بررسی کیفیت زندگی در محلات شهر کرج بپردازد. بدین صورت که کیفیت زندگی در سه محله منتخب بر مبنای گروه‌های درآمدی خوب، متوسط و پایین بررسی می‌گردد. بر این اساس از میان محله‌های قشر خوب، عظیمیه و از میان محله‌های قشر متوسط، حصارک بالا و از میان محله‌های قشر کم‌درآمد، اسلام‌آباد جهت بررسی کیفیت زندگی انتخاب شده‌اند. در این مطالعه سعی شده تا به بعد ذهنی کیفیت زندگی به دلیل اهمیت نقش رضایت شهروندان و نظرات آن‌ها در سنجش کیفیت زندگی پرداخته شود.

مقاله حاضر با هدف کلی شناخت، سنجش و تبیین کیفیت زندگی در سه محله شهر کرج مورد بررسی قرار گرفته است. بر این اساس اهداف این مقاله را می‌توان در استخراج شاخص‌ها و سنجش‌های کیفیت زندگی شهری در مقیاس محله‌ای، اندازه‌گیری و تبیین کیفیت زندگی از منظر ساکنان محله‌های مورد مطالعه و استخراج مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر کیفیت ذهنی زندگی دانست. روش اصلی در این تحقیق، با توجه به انتخاب رویکرد ذهنی، استفاده از ابزار پیمایش، مصاحبه با شهروندان و پرسش‌نامه برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاع یافتن از دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها بوده است.

بدین ترتیب شناخت و سنجش کیفیت زندگی و تحلیل شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت زندگی در محله‌های شهری که معلول عواملی نظیر اقدامات مدیریت شهری و سایر نهادهای دولتی و خصوصی است، امر بسیار مهم و قابل توجهی است که می‌تواند مسئولان شهری را برای شناسایی نواحی نیازمند مداخله یاری نماید و همچنین زمینه‌ساز ترسیم نقشه راه مدیریت شهری و سایر نهادهای ذی‌ربط در جهت ایجاد وضعیت مطلوب در زمینه‌های مشابه باشد.

با توجه به هدف مقاله پیش رو سؤالات زیر مطرح می‌شود:

۱- مهم ترین عوامل و شاخص های تشکیل دهنده کیفیت زندگی با رویکرد ذهنی در مقیاس محله ای چیست؟

۲- میزان رضایت شهروندان از کیفیت زندگی در محله هایشان به چه صورت می باشد؟

در ادامه، ابتدا به بررسی مفهوم کلی کیفیت زندگی شهری و بعد ذهنی کیفیت زندگی پرداخته می شود و پس از آن متون نظری و تجربی مرتبط با کیفیت زندگی ارائه می گردد. سپس با استفاده از شاخص های منتخب از منابع علمی در قالب جدول مستندسازی و با کمک اطلاعات پرسش نامه و تحلیل عاملی، شاخص های نهایی مربوط به کیفیت زندگی با رویکرد ذهنی در مقیاس محله ای شناسایی و میزان اهمیت هر یک از این عوامل مورد بررسی قرار می گیرد.

۲. مبانی نظری و مروری بر مطالعات گذشته

۲-۱. کیفیت زندگی شهری

واژه کیفیت زندگی در لاتین Qual به معنی چیز و چه و Qualit به معنی چگونگی آمده و qol از نظر واژه به معنی چگونگی زندگی است و دربرگیرنده تفاوت های آن است که برای هر فرد منحصر به فرد بوده و با دیگران متفاوت است (کرد زنگنه، ۱۳۸۵: ۲۰). کیفیت زندگی در مطالعات شهری، از منظر علوم متعدد از جمله شهرسازی، علوم اجتماعی، روانشناسی، جغرافیای شهری، اقتصاد، علوم سیاسی، مدیریت، مورد توجه است. سنجش کیفیت زندگی و تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه ها از ابعاد مختلف زندگی موضوع و هدف اصلی تمام برنامه ریزی هاست (قالیاف و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۳). کیفیت زندگی مفهومی است بسیار انتزاعی که نمی توان برای آن تعریفی جامع و کامل ارائه نمود. فو (۲۰۰۰) کیفیت زندگی را رضایت کلی فرد از زندگی می داند. مورو و دیگران (۲۰۰۸) کیفیت زندگی را میزان رفاه افراد و گروه ها در شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی تعریف می کنند (Moro et al, 2008: 448).

داس (۲۰۰۸) کیفیت زندگی را بهزیستی افراد و محیط زندگی آن‌ها می‌داند. محققان دهه ۱۹۰۰ با روش‌ها و رویکردهای متنوع، کیفیت زندگی را مطالعه کرده‌اند. آنان کوشیده‌اند تا اجزاء و عناصر کیفیت زندگی را معین کنند و مناطق جغرافیایی مانند شهرها، ایالات و کشورها را به وسیله شاخص‌های کیفیت زندگی مقایسه کنند. اساس نظری موضوع کیفیت زندگی را در نظریه سلسله‌مراتب نیازهای "مازلو" نیز می‌توان دید و بعدها به منظور گسترش قلمرو آن، سایر نظریه‌های مورداستفاده قرار گرفته است. به نظر وی آرایش این نیازها به شکل سلسله‌مراتبی است که به ترتیب عبارت‌اند از: ۱- نیازهای جسمانی؛ ۲- نیازهای ایمنی؛ ۳- نیازهای تعلق و عشق؛ ۴- نیازهای احترام؛ ۵- نیازهای خود شکوفایی (مازلو، ۱۳۷۲: ۷۱).

اولین تلاش‌ها برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی غالباً از جنبش‌های اجتماعی نشئت گرفته است. از سال ۱۹۳۰ تحقیقات در زمینه‌های مختلف برای تعریف، بررسی و اندازه‌گیری کیفیت زندگی با رویکردهای مختلف آغاز شد. در سال ۱۹۳۰ یک جامعه‌شناس در شیکاگو گزارشی از گرایش‌های اجتماعی مردم ارائه نمود. این گزارش نقش مهمی در درک مفاهیم کاربردی شاخص‌های اجتماعی و مفاهیم کیفیت زندگی در علوم اجتماعی داشت. این تلاش‌ها در دهه ۱۹۷۰ به نتیجه رسید و پژوهش‌های متعددی برای شناسایی شاخص‌های اجتماعی کیفیت زندگی انجام شد (Massam, 2002: 144-146).

در طول دهه ۱۹۹۰ گرایش به محیط‌های شهری در حد بی‌سابقه‌ای گسترش پیدا کرد. همزمان با موج جدید توسعه پایدار، بسیاری از مؤسسه‌های بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی، برنامه‌هایی در خصوص کیفیت زندگی شهری آماده کردند و توسعه شاخص‌های کیفیت محیطی شهر پایدار به وسیله بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی به عنوان شرط لازم برای برنامه‌ریزی مؤثر برای مدیریت محیطی شهر پذیرفته شد. اگرچه این مفهوم در نظر همگان آشنا به نظر می‌رسد، اما در کل تعریف پذیرفته شده‌ای ندارد (Massam, 2002: 147).

محققان مختلف به تناسب تخصص و زمینه کاری خود تعاریف متفاوتی از کیفیت زندگی ارائه داده‌اند. گروه مؤسسه ملی سلامت عمومی و محیط‌زیست هلند مدعی است

که کیفیت زندگی عبارت است از مسائل عینی همراه با تجهیزات غیرمادی زندگی که به نحوی مطابق با ادراکات شخص در مورد سلامت، محیط زندگی، کار، خانواده و تعیین شده است (RIVM, 2002: 108). هریک از تعاریف، تنها جنبه‌هایی از مفهوم کیفیت زندگی را بیان می‌دارند و نمی‌توان تنها با یکی از آن‌ها، این مفهوم را به صورت روشن بیان نمود. زیرا مفهوم کیفیت زندگی مفهومی پیچیده و چندبعدی بوده که از مؤلفه‌هایی مانند زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و از این رو برای افراد و گروه‌های مختلف دارای معانی متفاوتی می‌باشد.

به‌طور کلی رویکردهای مربوط به کیفیت زندگی، در یک دسته‌بندی کلی به دو گروه توصیفی و تبیینی تقسیم می‌شوند. رویکردهای توصیفی رابطه کیفیت زندگی را با عواملی همچون سن، جنس و تحصیلات بررسی کرده و موضوع اصلی آن سنجش کیفیت زندگی بر اساس متغیرهای زمینه‌ای است؛ اما رویکردهای تبیینی معطوف به شناخت عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی، اعم از عوامل عینی و ذهنی هستند. محاسبات عینی کیفیت زندگی، بر پایه متغیرهای قابل لمس بنیان نهاده می‌شود. این متغیرها به‌طور معمول توسط نهادهای رسمی جمع‌آوری و منتشر می‌شود. مانند حساب‌های اقتصادی، آلودگی شهری، میزان بهداشت، نرخ بیکاری و از این قبیل موارد (باسخا و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۸).

در مقابل کیفیت زندگی بر پایه بهزیستی ذهنی به میزان رضایتمندی شهروندان از خدمات بهداشتی، میزان رضایتمندی از دسترسی به اشتغال، میزان رضایتمندی از امنیت شهری، میزان رضایتمندی از دسترسی به فضاهای سبز شهری و از این قبیل موارد اشاره نمود. یعنی در محاسبات عینی، کیفیت زندگی با استفاده از شاخص‌های عینی و در ارزیابی ذهنی، کیفیت زندگی با استفاده از شاخص‌های ذهنی و تحلیل مستقیم نظر شهروندان با توجه به میزان رضایتمندی آن‌ها از جنبه‌های مختلف زندگی سنجیده می‌شوند (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۶).

به هر ترتیب کیفیت زندگی مفهوم گسترده‌ای است که دارای معانی و مفاهیم گوناگون برای افراد و گروه‌های مختلف است برخی آن را به عنوان قابلیت زیست‌پذیری

یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان سنجه‌هایی برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایت‌مندی و غیره تفسیر کرده‌اند (Eply & Menon, 2008: 281).

۲-۲. کیفیت ذهنی زندگی

به‌طور کلی در مطالعات مختلف جهت سنجش کیفیت زندگی شهری، دو رویکرد اصلی عینی و ذهنی وجود دارد (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۵). کیفیت زندگی واژه‌ای پیچیده، چندبعدی و کیفی در رابطه با شرایط و وضعیت جمعیت، در یک مقیاس جغرافیایی خاص (شهر، منطقه، محله و...) است که هم متکی به شاخص‌های ذهنی (کیفی) و هم متکی به شاخص‌های عینی (کمی) می‌باشد (درستکار و ماجدی، ۱۳۹۵: ۳۸-۳۹). رویکرد عینی که اکثراً در کشورهای اروپایی، به ویژه در کشورهای اسکاندیناوی، طرفدار دارد، بر شرایط عینی و ملموس زندگی فرد (متغیرهای قابل لمس) تأکید شده است که با استفاده از شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و محیطی کیفیت زندگی شهری مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد و کیفیت زندگی فرد در گرو ارضای نیازهای اولیه زندگی است (سعیدی رضوانی و حاجی نوروژی، ۱۳۹۲: ۹۵-۹۶).

کیفیت عینی زندگی، شرایط بیرونی زندگی را نمایش می‌دهد (Das, 2008: 298). کیفیت عینی زندگی با استفاده از شاخص‌های عینی که مرتبط با واقعیات قابل مشاهده و ملموس زندگی هستند، اندازه‌گیری می‌شود. این شاخص‌ها حاصل از داده‌های ثانویه مانند تراکم جمعیت، میزان تحصیلات، نرخ جرم، خصوصیات خانوار و ... می‌باشد (Tuan, 2000: 31). بعد از سال ۱۹۹۰ و تعریف کیفیت زندگی با شاخص‌های عینی، به تدریج شاخص‌های ذهنی برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی در کانون توجه قرار گرفتند. شاخص‌های ذهنی به منظور اندازه‌گیری ادراک از کیفیت زندگی و رضایت‌مندی ساکنان شهر استفاده می‌شود (Senlier et al, 2009: 217).

کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی منعکس کننده ادراک و ارزیابی افراد از وضعیت زندگی خود می باشد که با استفاده از شاخص های ذهنی اندازه گیری می شود. شاخص های ذهنی از پیمایش ادراکات، ارزیابی ها و رضایت ساکنین از زندگی شهری به دست می آیند، درحالی که شاخص های عینی همان طور که پیش تر بیان شد مربوط به حقایق قابل مشاهده هستند. بنا به تعریف سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی^۱ (WHOQOL) درک افراد از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت هایشان است. بنابراین؛ کیفیت زندگی موضوعی ذهنی بوده و توسط دیگران قابل مشاهده نیست و بر درک افراد از جنبه های مختلف زندگی استوار است.

کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی، ادراک و ارزیابی افراد را از وضعیت زندگی خود منعکس می سازد و با استفاده از شاخص های ذهنی اندازه گیری می شود. کیفیت ذهنی زندگی به روش های مختلفی قابل اندازه گیری می باشد (-World Health Organization, 1997: 551-552). بر اساس این روش زندگی به قلمروهای مختلفی تقسیم شده و ترکیب میزان رضایت حاصل از هر یک از قلمروها، کیفیت کلی زندگی را نشان می دهد. لی^۲ (۲۰۰۸) بیان می کند که کیفیت امری ذهنی است و مناسب ترین روش برای واکاوی کیفیت زندگی پرسش مستقیم از ادراک مردم در مورد زندگی شان می باشد (Lee, 2008: 1215).

شاخص های ذهنی بیش تر بر پایه پاسخ های احساس درونی از قبیل رضایت مندی زندگی، رضایت از کار و شادی فرد به کار گرفته می شود. هنگامی که شاخص های عینی استفاده می شوند، پاسخ گوها برای ارزیابی خوب یا بد بودن شرایط مورد سؤال قرار نمی گیرند. آنها برای گزارش شرایط زندگی شان بر طبق برخی اندازه های داده شده مورد سؤال قرار می گیرند (Santos and Martins, 2006: 418). بنابراین شاخص های ذهنی در سطح فردی بیشتر مطرح هستند و برای اندازه گیری خشنودی و رضایت مندی از زندگی که آن را تجربه می کنند، به کار برده می شود که نشان دهنده ذهنیت و درون نگری بر اساس تجارب فردی است و این تجارب از فردی به فرد دیگر متغیر است.

1. World Health Organization Quality of Life
2. Lee

۲-۳. مطالعات پیشین

مطالعات بسیاری در جهان و ایران در زمینه کیفیت زندگی انجام شده است که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها به صورت مختصر اشاره می‌گردد. برنامه شاخص‌های جهانی^۱ که تابع برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد^۲ است، داده‌های شاخص‌های شهری جهانی^۳ را از ۲۳۲ شهر در ۱۱۳ کشور جهان جمع‌آوری نموده است. داده‌ها در ارتباط با تعدادی از شاخص‌ها از منابع ثانویه و بر پایه آخرین اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده است که به عنوان نمونه می‌توان از رضایت‌مندی از تأمین مالی مسکن، رضایت‌مندی از دسترسی به زیرساخت‌هایی همچون آب، برق، گاز، تلفن، رضایت‌مندی از وضعیت حمل‌ونقل و از این قبیل موارد را نام برد (UN-Habitat, 1998).

بررسی کیفیت زندگی در ۱۰ شهر جدید مالزی توسط امر انجام شده است. هدف وی ارزیابی کیفیت زندگی به وسیله ساکنان بود. دسترسی به امکانات، امکانات خرید، زیرساخت‌ها، محیط و فضاهای باز، حمل‌ونقل از مهم‌ترین شاخص‌های موردبررسی در این شهرها بودند (Omar, 2009: 94). نتایج مطالعات چن و همکاران (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که نابرابری درآمدی به عنوان یکی از شاخص‌های کیفیت زندگی، در شهرهای بزرگ چین در مقایسه با شهرهای کوچک‌تر، بیشتر است (Chen et al, 2018: 42).

در مقاله زنگنه شهرکی و همکاران (۲۰۲۰)، تحت عنوان "درک کیفیت زندگی در شهرک‌های غیررسمی در کشورهای درحال توسعه (مطالعه موردی: شهر کابل در افغانستان)" به بررسی کیفیت زندگی ادراک‌شده (QoL) از شهروندان ساکن در این سکونتگاه‌ها با استفاده از نظرسنجی از ۴۰۰ خانوار در مناطق غیررسمی کابل انجام شد. در این مقاله از نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌های آماری همچون رگرسیون و تحلیل عاملی، نشان‌دهنده عدم رضایت عمومی از کیفیت اجزای زندگی مربوط به خدمات اساسی (آب،

-
1. GUIP
 2. United Nations Human Settlement Program
 3. Global Urban Indicators Database (GUID2)

انرژی و غیره)، حمل و نقل، اوقات فراغت و حاکمیت می‌باشد (Zanganeh Shahraki et al, 2020: 102).

بیاگی و همکارانش^۱ (۲۰۱۸)، در مطالعه‌ای به بررسی کیفیت زندگی شهری و قابلیت‌های آن از بعد ذهنی پرداخته‌اند. از این رو، با استفاده از مصاحبه چهره به چهره و پرسش‌نامه نظرات ساکنان یکی از شهرهای ایتالیا در مورد کیفیت زندگی مورد بررسی قرار گرفت. در این مقاله درک ساکنان از کیفیت زندگی به خصوصیات شخصی، وجود امکانات رفاهی (دست‌ساز و طبیعی) و استفاده واقعی از این امکانات بستگی دارد. همچنین یافته‌های اصلی نشان می‌دهد که درک ساکنان از کیفیت زندگی در شهرها بسیار بستگی به انتخاب‌هایی دارد که مردم در واقع می‌توانند انجام دهند. این انتخاب‌ها کاملاً با دسترسی به خدمات، اختصاص زمان شخصی و تعاملات اجتماعی که مردم از آن لذت می‌برند ارتباط دارد (Biagi et al, 2018: 137-138).

ابی و همکاران^۲ تصور افراد از کیفیت زندگی در محدوده واحد همسایگی همیلتون در اونتاریو (کانادا) را با بررسی نموده‌اند. شاخص‌های منتخب جهت بررسی عبارت‌اند از: کیفیت مسکن و استطاعت آن، تنوع و یکپارچگی مسکن، جرم و جنایت و امنیت، تعاملات اجتماعی و اوقات فراغت، فضاهای سبز و محیط کالبدی، حمل و نقل. نتایج بیانگر نیاز به همراهی تصمیم‌سازان با ساکنان برای افزایش کیفیت زندگی است (Eby et al., 2012: 299). همچنین مطالعات موسسه مرسر^۳ یکی از جامع‌ترین مطالعات مربوط به کیفیت زندگی را در سطح جهانی به خود اختصاص می‌دهد. در سنجش موسسه مرسر، مطالعه‌ای در ارتباط با ۳۸۰ شهر در نقاط مختلف جهان، بر پایه سنجش‌های مشروح و ارزیابی ۱۰ طبقه‌بندی اصلی و ۳۹ معیار یا عامل به صورت یک‌بار در سال صورت می‌گیرد (Mercer, 2007).

1. Biagi et al
2. Eby et al
3. Mercer

یکی از پر استنادترین منابع مربوط به کیفیت زندگی، مطالعه ماسام^۱ در سال ۲۰۰۲ میلادی است که در آن به چگونگی برنامه‌ریزی در حوزه عمومی بر اساس شاخص‌های کیفیت زندگی پرداخته شده است. یکی از مهم‌ترین نکات این مطالعه، بررسی و تدقیق ابعاد و مدل‌های مفهومی مختلف کیفیت زندگی است. بر اساس این ابعاد و مدل‌های مفهومی، ماسام برخی از شاخص‌های موردنظر را فهرست نموده است (Massam, 2002: 148).

مطالعه فاهی و سیناید^۲ (۲۰۰۸) در شهرستان گالوی ایرلند با تأکید بر رویکرد توسعه پایدار در کیفیت زندگی و در ۵ منطقه شهرستان گالوی ایرلند انجام یافته است. یکی از نقاط قوت این مطالعه مشارکت شهروندان در مناطق مختلف برای تعیین شاخص‌های کیفیت زندگی بوده است. این مطالعه در ۸ مرحله صورت گرفته و تعداد پرسش‌نامه‌های مربوط به آن در هر منطقه ۲۰۰ پرسش‌نامه بوده است. تعداد شاخص‌های به کاررفته در این مطالعه در حدود ۲۰ شاخص بوده است (Fahy and Cinneide, 2008: 374).

در مقاله جی هان و همکاران^۳ (۲۰۱۸) با عنوان "کیفیت زندگی در بزرگ‌ترین شهر چین، شانگهای: ارزیابی ۲۰ ساله عوامل ذهنی و عینی" به بررسی توأمان ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی در شهر شانگهای چین پرداخته شده است. نتایج حاصل از این ارزیابی نشان داد که کیفیت زندگی در مرکز شهر شانگهای و مناطق نزدیک به آن از کیفیت بالاتری نسبت به سایر نقاط شهر برخوردار است. همچنین نتایج حاکی از آن بود که بهبود در محیط اجتماعی و دسترسی به حمل‌ونقل نقش غالب و مؤثری در افزایش کیفیت زندگی داشته است (Han et al, 2018: 135).

بیولاووشکا^۴ (۲۰۱۶) کیفیت زندگی شهری در شهرهای اروپا را مورد بررسی قرار داده است. در این راستا جهت بررسی میزان رضایت از کیفیت زندگی از نظرات ۴۱ هزار نفر در ۷۹ شهر اروپایی استفاده شده است. در این مطالعه ابعاد مرتبط با رضایت از

-
1. Massam
 2. Fahy and Cinneide
 3. Han et al
 4. Bialowolska

سنجش رضایت از کیفیت زندگی شهری در ... ، صادقی و همکاران | ۳۹۷

زندگی در شهر مورد بررسی قرار گرفته است: (۱) در دسترس بودن خدمات، محیط و جنبه‌های اجتماعی در شهرها و محله‌ها (۲) عوامل اجتماعی و جمعیت شناختی و (۳) ویژگی‌های شهری مانند توسعه اقتصادی، فشارهای بازار کار، اندازه، محل استقرار، کیفیت مؤسسات و ایمنی. یافته‌ها حاکی از آن است که رضایت از زندگی در شهر هم در داخل شهرها و هم در اروپا متفاوت است. عدم رضایت از حمل‌ونقل عمومی، امکانات فرهنگی، در دسترس بودن فروشگاه‌های خرده‌فروشی، فضای سبز، کیفیت هوا، اعتماد به نفس مردم، مدیریت عمومی و کارآیی اداری، در نارضایتی از زندگی در یک شهر نقش بسزایی داشته است. با این حال، هنگامی که شهروندان در محل زندگی خود احساس امنیت می‌کردند، آن‌ها از زندگی در شهر خود رضایت داشتند (Bialowolska, 2016: 87).

علوی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با نام "سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری با رویکرد شهر سالم (مطالعه موردی: شهر بهبهان)" به اندازه‌گیری کیفیت ذهنی شهروندان با استفاده از ۱۰ متغیر پرداختند. مطابق نتایج به‌دست آمده رضایت‌مندی شهروندان از شاخص‌های تأثیرگذار در کیفیت زندگی در منطقه ۶، بیشتر از حد متوسط و در منطقه ۲ پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد (علوی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵-۱۸).

ابراهیم‌زاده و رحمانی (۱۳۹۷) نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «ارزیابی کیفیت زندگی ذهنی-ادراکی در مناطق شهری و تبیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر کنارک)» به این نتیجه رسیده‌اند که کیفیت زندگی ذهنی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-محیطی کمتر از حد متوسط می‌باشد. درعین حال نتایج حاصل از تحلیل یافته‌ها بیانگر آن است که شاخص‌های میزان تحصیلات خانوار، وضعیت شغلی، متوسط مالکیت زمین و کالاهای بادوام در کنار میزان تقدیرگرایی، با کیفیت زندگی ذهنی رابطه معناداری دارند ولی بین نوع مالکیت مسکن و کیفیت زندگی ذهنی ارتباط زیادی وجود ندارد (ابراهیم‌زاده و رحمانی، ۱۳۹۷: ۵۱).

اسماعیلی و اشجعی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان "مدل بومی جهت سنجش کیفیت زندگی شهری مبتنی بر رویکردهای عینی و ذهنی (مطالعه موردی: منطقه یک شهر قم)"

به بررسی کیفیت زندگی از دو بعد عینی و ذهنی پرداختند. بدین صورت که با توجه به ویژگی‌های ناحیه مورد بررسی و داده‌های در دسترس، دو قلمرو دسترسی و آلودگی صوتی به همراه شاخص‌ها و معرف‌های آن‌ها را از طریق محاسبه بر روی داده‌های کمی و انجام تحلیل‌های فضایی از طریق پرسش‌نامه، مورد ارزیابی قرار دادند. نتایج مربوط به بعد عینی نشان داد که مرکز شهر دارای بالاترین کیفیت زندگی بوده و هر چه از مرکز دور می‌شویم از میزان آن کاسته می‌شود. درحالی‌که نتایج ذهنی کمی متفاوت‌تر بود. به همین جهت با استفاده از نرم‌افزار TOPSIS اقدام به رتبه‌بندی محلات بر اساس شاخص‌های نهایی شده و در نهایت اقدام به بررسی همبستگی میان نتایج کیفیت زندگی در دو بعد عینی و ذهنی گردید که نتایج بیانگر رابطه معنادار مثبت و همبستگی نسبتاً خوبی در بین اکثر شاخص‌ها بوده است (اسماعیلی و اشجعی، ۱۳۹۸: ۱۱۰-۱۱۱).

با توجه به مطالعات پیشینه تحقیق، در اکثر تحقیقات به بررسی بخشی از ابعاد کیفیت زندگی پرداخته شده و معدود تحقیقاتی به بررسی کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای پرداخته‌اند درحالی‌که هدف اصلی این مقاله تدوین چارچوبی جامع جهت سنجش کیفیت زندگی محله‌های شهری از منظر ذهنی می‌باشد. از این رو مهم‌ترین اصول و سنجه‌های قابل‌اندازه‌گیری کیفیت زندگی شهری در مقیاس محله‌ای از متون نظری استخراج گردیده و با استفاده از جدول مستندسازی شاخص‌ها و در مراحل بعدی با استفاده از پرسش‌نامه و تحلیل‌های آماری، شاخص‌های مرتبط با کیفیت ذهنی زندگی در مقیاس محله‌ای دسته‌بندی و تلخیص گردند.

جدول شماره ۱ مستندسازی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری را در حوزه‌های مطالعاتی مرتبط نشان می‌دهد. از آنجایی‌که تا امروز چنین مطالعه‌ای در جهت بررسی کیفیت زندگی در محلات کلان‌شهر کرج صورت نگرفته است و این مقاله بر آن است تا این موضوع را در سه محله موردی این شهر بررسی نماید، جنبه نوآوری پژوهش پیش رو در این زمینه می‌باشد.

جدول ۱- مستندسازی شاخص‌ها و متغیرهای کیفیت زندگی شهری در حوزه‌های مطالعاتی نظری

و تجربی

ردیف	شاخص‌ها	مطالعات شاخص
۱	رضایتمندی از ایمنی در شهر (تصادف، بلایای طبیعی مانند سیل و زلزله و ...)	Ulengin(2001), WHO (1997), Bialowoska (2016), Akhoondi et al (2014)
۲	رضایتمندی از امنیت شهری (در برابر جرم و جنایت، امنیت زنان و کودکان، دسترسی و عملکرد نیروی انتظامی و امنیتی)	Ulengin(2001), Santos & Martins (2007), Turksever and Atalik (2000), Das (2008), Akhoondi et al (2014) Massam(2002), Santos & Martins (2007), Mercer (2007), WHO(1997), UN-Habitat (1998), Bialowoska (2016), Eby et al (2012)
۳	رضایتمندی از تأمین مالی خرید مسکن و اجاره ماهیانه مسکن	Massam(2002), Santos & Martins (2007), Turksever and Atalik (2000), Das (2008), UN-Habitat (1998), Bialowoska (2016), Eby et al (2012), Akhoondi et al (2014), Ebrahimzadeh & Rahmani (2018)
۴	رضایتمندی از کیفیت و امکانات ساختمان‌ها (اندازه واحدها، ساخت و طراحی، میلمان و ...)	Santos & Martins (2007), Zebardast(2009), Mercer (2007), Turksever and Atalik (2000:163-187), Cinneid and Fahy (2008), Eby et al (2012), Ulengin(2001: 361-374), Akhoondi et al (2014)
۵	رضایت از دسترسی به مدارس و مراکز آموزشی و سطح تحصیلات	Mercer (2007), Turksever and Atalik (2000), Ulengin(2001), Bialowoska (2016), Esmaeeli & ashjaee (2019), Massam(2002), Santos & Martins (2007), Ebrahimzadeh & Rahmani (2018) و Biagi et al (2018)
۶	رضایت از دسترسی به مراکز درمانی و بهداشتی، پزشک و هزینه‌های درمان	Santos & Martins (2007), Ulengin(2001), Cinneid and Fahy (2008), Bialowoska (2016), Akhoondi et al (2014), Esmaeeli & ashjaee (2019), Das (2008) و Biagi et al (2018)
۷	رضایت از سلامت روحی، روانی، شادابی و احساس خشنودی و رضایت	Massam(2002), Turksever and Atalik (2000), WHO(1997)
۸	رضایت از کیفیت و تعداد پارک‌ها و فضاهای سبز در شهر و فضاهای باز شهری جهت گذران اوقات فراغت	Massam(2002), Santos & Martins (2007), Ulengin(2001), Das (2008), Cinneid and Fahy (2008), Omar (2009), Bialowoska (2016), Eby et al (2012), Akhoondi et al (2014), ZanganehShahraki et al (2020) و Biagi et al (2018)
۹	رضایت از کیفیت هوا	Massam(2002), Santos & Martins (2007), Turksever and Atalik (2000), Ulengin(2001), WHO(1997)
۱۰	رضایت از کیفیت آب	Massam(2002), Santos & Martins (2007), Zebardast(2009), Ulengin(2001), Das (2008), WHO(1997), UN-Habitat (1998), ZanganehShahraki et al (2020)
۱۱	رضایت از وضعیت آلودگی صوتی	Massam(2002), Santos & Martins (2007), Turksever and Atalik (2000), Ulengin(2001), WHO(1997), Esmaeeli & ashjaee (2019)

Das (2008), Santos & Martins (2007), Ulengin (2001), Turksever and Atalik (2000), WHO (1997), UN-Habitat (1998), Akhoondi et al (2014)	رضایت از بهداشت و نظافت معابر پیاده، خیابان‌ها و فضاهای عمومی و جمع‌آوری زباله‌ها در شهر	۱۲
Massam (2002), Ulengin (2001), Das (2008), WHO (1997), AsianDevelopmentBank-ADB (2001), UN-Habitat (1998), Bialowoska (2016), Chen et al (2018), Akhoondi et al (2014), Ebrahimzadeh & Rahmani (2018), Mercer (2007), Turksever and Atalik (2000), WHO(1997)	رضایت از وضعیت اشتغال، میزان درآمد، امنیت شغلی و هزینه خانوار	۱۳
Zebardast(2009), Mercer (2007), Ulengin(2001), Das (2008), WHO(1997), UN-Habitat (1998), Cinneid and Fahy (2008), Omar (2009), Akhoondi et al (2014), ZanganehShahraki et al (2020) و Biagi et al (2018)	رضایتمندی از دسترسی به آب، برق، گاز و تلفن	۱۴
Mercer (2007), Ulengin(2001), UN-Habitat (1998), Cinneid and Fahy (2008 و Biagi et al (2018))	رضایت از سیستم فاضلاب شهری	۱۵
Massam(2002), Santos & Martins (2007), UN-Habitat (1998), Cinneid and Fahy (2008), Eby et al (2012), Akhoondi et al (2014)	رضایت از کیفیت شبکه معابر پیاده و خیابان‌ها و مسیرهای دوچرخه‌سواری	۱۶
Massam(2002) و Turksever and Atalik (2000), Ulengin(2001), UN-Habitat (1998), Santos & Martins (2007), Turksever and Atalik (2000), Das (2008), WHO(1997), Cinneid and Fahy (2008)	رضایت از وضعیت ترافیک و زمان سفر	۱۷
Ulengin (2001), Santos & Martins (2007), Mercer (2007), Turksever and Atalik (2000), Ulengin (2001), Das (2008), WHO(1997), AsianDevelopmentBank-ADB (2001), UN-Habitat (1998), Cinneid and Fahy (2008), Omar (2009), Bialowoska (2016), Eby et al (2012), Han et al (2018), ZanganehShahraki et al (2020) و Biagi et al (2018)	رضایت از میزان دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، تعداد و کیفیت پارکینگ‌ها، دسترسی به مراکز سوخت	۱۸
Santos & Martins (2007), Turksever and Atalik (2000), Das (2008), Akhoondi et al (2014), Akhoondi et al (2014), Esmaeeli & ashjaee (2019), ZanganehShahraki et al (2020), Bialowoska (2016)	رضایتمندی از دسترسی و تعداد مراکز تفریحی، ورزشی و فرهنگی در سطح محله و شهر	۱۹
Das (2008), Akhoondi et al (2014) و Biagi et al (2018)	رضایت از روابط بین اعضا در خانواده و همکاری و مشارکت در تصمیمات بین اعضای خانواده، تعاملات اجتماعی	۲۰
Massam(2002), Bialowoska (2016), Akhoondi et al (2014), Guimasraes et al (2020), ZanganehShahraki et al (2020)	رضایت از رضایتمندی از حکومت و عوامل حکومتی	۲۱
Massam(2002), Cinneid and Fahy (2008), Akhoondi et al (2014)	روابط شخصی و احساس هویت و تعلق خاطر در شهر	۲۲

سنجش رضایت از کیفیت زندگی شهری در ... ، صادقی و همکاران | ۴۰۱

Akhoondi et al (2014), Guimasraes et al (2020), Massam(2002), Ulengin(2001), Das (2008), Akhoondi et al (2014), Guimasraes et al (2020)	رضایت از عملکرد شهرداری و شورای شهر، حقوق شهروندی، میزان مشارکت اجتماعی در تصمیم‌گیری‌های شورایی محله	۲۳
Massam (2002)	رضایت از عدالت اجتماعی	۲۴
Santos & Martins (2007), Ulengin (2001)	رضایتمندی از وضعیت روشنایی و نور، میلمان و امکانات در خیابان‌ها و فضاهای شهری	۲۵
Mercer (2007), Ulengin(2001), Asian Development Bank-ADB (2001), Akhoondi et al (2014)	رضایتمندی از دسترسی به ارتباطات از راه دور و خدمات پستی	۲۶
Bialowoska (2016), Akhoondi et al (2014), Mercer (2007), Ulengin(2001), Das (2008), Omar (2009)	رضایتمندی از دسترسی به خرده‌فروشی‌ها و مراکز خرید روزانه و مراکز تجاری	۲۷
Mercer (2007), Ulengin(2001), Akhoondi et al (2014)	رضایت از خدمات بانکی	۲۸

۳. روش‌شناسی

ماهیت مقاله پیش رو از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر روش بررسی مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. نحوه گردآوری اطلاعات مورد نیاز با استفاده از ابزار مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و مشاهدات میدانی (مصاحبه و توزیع پرسش‌نامه) بوده است. برداشت میدانی و توزیع پرسش‌نامه‌ها بر اساس شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در سطح محلات مورد مطالعه به منظور کسب اطلاعات لازم جهت شناسایی و آگاهی از وضعیت کنونی کیفیت زندگی در این محلات بوده است. جامعه آماری این مطالعه افراد بالای ۲۱ سال (توفیق، ۱۳۸۸: ۴۲). با تحصیلات و شغل‌های گوناگون و شامل هر دو جنسیت زن و مرد در محلات مورد مطالعه شهر کرج می‌باشند. جهت برآورد حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شده است. روش توزیع پرسش‌نامه تصادفی منظم می‌باشد.

نمودار ۱- مراحل انجام پژوهش (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

با توجه به جمعیت محله‌های منتخب، تعداد پرسش‌نامه‌های مورد نیاز عظیمیه ۱۳۹ نمونه، حصارک ۱۳۰ و اسلام‌آباد ۱۵۱ نمونه می‌باشد.

بنابراین ۴۲۰ پرسش‌نامه تکثیر و برای مطالعه و پاسخگویی در ساعات مختلف شبانه‌روز تحویل ساکنان محلات موردنظر داده شد. پرسش‌های پرسش‌نامه بر اساس

شاخص‌های منتخب مطالعه با توجه به مرور متون نظری و تجارب علمی موجود انتخاب شدند. بدین صورت که شاخص‌های با فراوانی کم در جدول مستندسازی، غیر معنادار در شهرسازی ایرانی، شاخص‌های با روایی کم در محلات شهری بر اساس آزمون آلفای کرونباخ و شاخص‌های کم‌اهمیت بر اساس ماتریس همبستگی و آماره اشتراک شاخص‌های کم‌اهمیت حذف شدند.

سپس شاخص‌های نهایی در چند بخش تحت عناوین زیر مطرح گردید: وضعیت معیشت و اقتصادی، مسکن و مالکیت، بهداشت و درمان، تأسیسات و تجهیزات شهری، شرایط خانوادگی، حمل‌ونقل، ایمنی و امنیت شهری، وضعیت زیست‌محیطی، امکانات و خدمات شهری، حکمروایی شهری، شرایط خانوادگی، تفریح و سرگرمی و رضایت کلی از کیفیت زندگی شهری. پس از تکمیل پرسش‌نامه‌ها و ورود داده‌ها، از روش تحلیل عاملی در جهت کاهش و خلاصه‌سازی شاخص‌ها و تعیین مؤلفه‌های نهایی کیفیت زندگی استفاده شده است. مراحل تحلیل عاملی مقاله حاضر به‌طور خلاصه به شرح زیر می‌باشد:

۱- تشکیل ماتریس اولیه اطلاعات، ماتریسی دارای سه محله به عنوان ردیف‌های ماتریس و شاخص‌های ذهنی مستخرج از پرسش‌نامه جهت شاخص‌های کیفیت زندگی به عنوان ستون‌های ماتریس.

۲- بررسی میزان اشتراکات مربوط به هر متغیر با سایر متغیرهای مربوطه: به این صورت که هرچه میزان واریانس مشترک بین یک متغیر با سایر متغیرها بیشتر باشد، نشان‌دهنده ارتباط بیشتر آن شاخص با سایر شاخص‌ها در موضوع مورد نظر می‌باشد.

۳- آزمون‌های آماری KMO و بارتلت: مقدار آن همواره بین ۰ و ۱ است و اگر این مقدار کمتر از ۰/۵ باشد، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نیستند و بایستی حذف شود و اگر این مقدار بالای ۰/۷ باشد، همبستگی میان داده‌ها برای تحلیل موجود مناسب خواهد بود (زبردست و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۵). جدول شماره ۲ بررسی مقادیر KMO و بارتلت را برای این پژوهش نشان می‌دهد.

جدول ۲- مقادیر KMO و بارتلت در سنجش کیفیت ذهنی زندگی در محله‌های شهری

KMO آزمون کفایت نمونه‌گیری		۰/۸۹
آزمون بارتلت	کای اسکوئر	۱۳۹۵.۵۵۲
	درجه آزادی	۲۶۰۵
	سطح معناداری	...

همان‌طور که در جدول بالا نشان داده شده است مقدار KMO، ۰/۸۹ بوده و از آنجایی که مقدار آن بالای ۰/۷ است، همبستگی داده‌ها جهت تحلیل آن‌ها قابل قبول می‌باشد و همچنین میزان آزمون بارتلت نیز مناسب می‌باشد.

۴- ماتریس محاسباتی مقدماتی: در این مرحله واریانس هر عامل مشخص می‌شود و به بیان دیگر شاخص‌های کیفیت زندگی به عوامل نهایی منتهی شده و سهم هر یک از عوامل مشخص می‌گردد.

۵- ماتریس عاملی دوران یافته: در این مرحله نیز با چرخش واریماکس ماتریس عاملی، شاخص‌هایی که بیشترین ارتباط را با عوامل منتخب دارند مشخص می‌شوند و با توجه به امتیاز هر شاخص امکان نام‌گذاری و تفسیر عوامل را فراهم می‌سازد. پس از نام‌گذاری عوامل، امتیاز هر یک از ۳ محله مورد بررسی در شهر کرج با توجه به عوامل نهایی کیفیت زندگی مشخص می‌شود.

مرحله آخر نیز تبدیل امتیازات مربوط به عوامل کیفیت زندگی به مقیاس خطی در بازه عددی ۰ تا ۱۰۰ می‌باشد. در اینجا برای درک بهتر مقیاس خطی را تغییر مقیاس داده و به ۵ دسته طبقه‌بندی شده است: الف) ۰ تا ۲۰؛ بسیار کم ب) ۲۰ تا ۴۰؛ کم ج) ۴۰ تا ۶۰؛ متوسط د) ۶۰ تا ۸۰؛ زیاد ه) ۸۰ تا ۱۰۰؛ بسیار زیاد. همان‌طور که در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

شاخص‌ها و سنجه‌های کیفیت زندگی نهایتاً به ۱۶ عامل نهایی «مسکن، جامعه مدنی و حکمروایی شهری، وضعیت اقتصادی و اشتغال، دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی، دسترسی به کاربری‌های تفریحی و ورزشی محله، تعلق خاطر، بهداشت و درمان، کیفیت شبکه معابر، کیفیت زندگی خانوادگی، امنیت، حمل‌ونقل عمومی، پاکیزگی محیط‌زیست، تأسیسات و تجهیزات شهری، ایمنی، آموزش و تحصیلات و کیفیت خدمات مبادله‌ای» خلاصه شده است. مجموع واریانس تجمعی ۱۶ عامل استخراج شده نهایی نشان از این موضوع دارد که عوامل مشخص شده در جدول فوق تا حد بسیار زیادی به موضوع کیفیت زندگی شهری در مقیاس محلی مرتبط می‌باشند.

جدول ۳- عوامل تبیین کننده کیفیت زندگی شهری به همراه شاخص‌ها، بارهای عاملی و درصد

واریانس آن‌ها

درصد واریانس	شاخص‌ها و بارهای عاملی	عوامل تبیین کننده کیفیت زندگی شهری در شهر کرج
۵/۶۶۴	رضایتمندی از هزینه خرید مسکن در محله (۰/۸۳۲)، رضایتمندی از طراحی و نقشه داخلی مسکن (۰/۸۲۵)، رضایتمندی از مساحت واحد مسکونی (۰/۷۰۸)، رضایتمندی از میزان استحکام واحد مسکونی (۰/۶۹۲)، رضایتمندی از تأسیسات و امکانات واحد مسکونی (۰/۶۴۵)، رضایتمندی از اجاره‌بهای مسکن (۰/۶۱۹)	۱. وضعیت مسکن
۵/۲۱۹	رضایتمندی از انتخابات، نمایندگان مجلس (۰/۷۴۴)، شورای شهر (۰/۷۳۸)، رضایتمندی از اعمال قانون در جامعه (۰/۷۰۲)، رضایتمندی از عملکرد ادارات (۰/۶۹۷)، آزادی مطبوعات و رسانه‌ها (۰/۵۰۴)، رضایتمندی از امنیت سیاسی (۰/۴۸۲)، آزادی قومیت‌ها (۰/۴۳۱)	۲. جامعه مدنی و حکمروایی شهری
۱/۱۱۵	رضایت از وضعیت اشتغال (۰/۷۱۵)، امنیت شغلی (۰/۷۱۲)، رضایتمندی از میزان درآمد (۰/۶۰۹)، رضایتمندی از میزان هزینه‌های زندگی (۰/۵۶۴)، رضایتمندی از ساعات کاری در هفته (۰/۵۸۷)، رضایتمندی از همکاران (۰/۴۸۹)	۳. وضعیت اقتصادی و اشتغال
۴/۹۱۸	دسترسی به مراکز فرهنگی و هنری محله (۰/۷۰۲)، دسترسی به مراکز خرید شهری (۰/۶۶۲)، دسترسی به خرده‌فروشی‌ها و خرید روزانه (۰/۵۷۴)	۴. دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی

درصد واریانس	شاخص‌ها و بارهای عاملی	عوامل تبیین‌کننده کیفیت زندگی شهری در شهر کرج
۴/۵۷۱	تعداد و کیفیت پارک‌ها و فضاهای سبز (۰/۸۱۴)، امکانات و خدمات ورزشی در محله (۰/۷۷۲)، تعداد مراکز تفریحی محله (۰/۵۲۴)، وضعیت فضاهای باز شهری (۰/۵۱۲)	۵. دسترسی به کاربری‌های ورزشی و تفریحی محله
۴/۵۱۹	رضایتمندی از روابط فردی با دیگران (۰/۶۱۸)، احساس هویت و تعلق خاطر به محله (۰/۶۰۷)	۶. وضعیت تعلق خاطر
۴/۴۹۹	رضایتمندی از هزینه‌های درمانی (۰/۷۸۸)، رضایت از دسترسی به پزشک متخصص (۰/۷۵۴)، رضایت از کیفیت خدمات درمانی (۰/۶۹۸)	۷. وضعیت بهداشت و درمان
۴/۱۳۲	کیفیت مسیرهای پیاده (۰/۷۳۶)، کیفیت خیابان‌ها (۰/۷۱۵)، وضعیت روشنایی مسیرهای پیاده‌رو خیابان‌ها (۰/۶۸۶)، روشنایی و امکانات فضاهای شهری (۰/۵۲۸)	۸. کیفیت شبکه معابر
۳/۹۵۱	روابط مابین اعضای خانواده (۰/۸۱۵)، روابط عاطفی و زناشویی (۰/۸۰۶)، میزان مشارکت و هم‌اندیشی در میان اعضای خانواده (۰/۷۵۲)	۹. کیفیت زندگی خانوادگی
۳/۴۸۵	میزان جرم و جنایت در محله (۰/۸۳۸)، احساس امنیت زنان و کودکان و سالمندان در محله (۰/۷۹۹)، رضایت از عملکرد نیروهای انتظامی (۰/۶۸۷)	۱۰. وضعیت امنیت
۴/۹۸۱	کیفیت خدمات قطار شهری (۰/۷۷۲)، کیفیت خدمات اتوبوسرانی (۰/۷۴۱)، کیفیت خدمات تاکسی (۰/۶۷۲)، هزینه حمل‌ونقل عمومی (۰/۵۰۹)	۱۱. وضعیت حمل‌ونقل عمومی
۲/۷۸۴	نظافت خیابان‌ها و فضاهای شهری (۰/۸۲۴)، کیفیت جمع‌آوری زباله (۰/۷۸۲)، وضعیت آلودگی هوا (۰/۷۵۲)، وضعیت آلودگی صوتی (۰/۶۵۲)	۱۲. وضعیت محیط زیست
۲/۵۱۷	رضایتمندی از خدمات آب‌رسانی (۰/۸۴۲)، برق‌رسانی (۰/۸۰۱)، گازرسانی (۰/۷۴۲)، تلفن ثابت (۰/۵۰۸)	۱۳. وضعیت تأسیسات و تجهیزات شهری
۲/۴۱۶	ایمنی در مقابل سیل و بلایای طبیعی (۰/۶۰۸)، ایمنی در برابر تصادفات (۰/۵۱۸)	۱۴. ایمنی
۲/۴۰۲	کیفیت خدمات مراکز آموزشی (۰/۷۰۲)، دسترسی به خدمات آموزشی (۰/۶۶۸)، رضایتمندی از میزان تحصیلات (۰/۵۱۴)، رضایت از هماهنگی تحصیلات با شغل (۰/۵۰۶)	۱۵. وضعیت آموزش و تحصیلات
۱/۸۲۳	کیفیت خدمات بانکی (۰/۷۰۵)، کیفیت خدمات پستی (۰/۶۱۷)	۱۶. کیفیت خدمات مبادله‌ای

۳-۱- معرفی محدوده‌های مورد مطالعه

شهر کرج شهری کوهپایه‌ای و یکی از شهرهای بزرگ ایران و همچنین مرکز استان البرز می‌باشد. جمعیت شهر کرج بر پایه سرشماری رسمی سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۸۵۹۳۹۴ تن بوده است. این شهر پس از تهران بزرگ‌ترین شهر مهاجرپذیر ایران بوده و از رشد جمعیت بالایی برخوردار است؛ به همین دلیل با مشکلات بسیاری در حوزه شهری و به خصوص محلات شهری دست و پنجه نرم می‌کند شهر کرج دارای محلات متعددی می‌باشد که به دلیل محدودیت‌های پژوهش سه محله بر اساس گروه‌های درآمدی خوب، متوسط و پایین انتخاب شدند که به ترتیب عبارت‌اند از محله عظیمیه، محله حصارک بالا و محله اسلام‌آباد.

محله حصارک بالا در قسمت شمال غربی کرج و در شمال محله حصارک پایین قرار گرفته است. بلوار شهید بهشتی این محله را به دو قسمت حصارک بالا و حصارک پایین تقسیم می‌کند. حصارک بالا در سال‌های گذشته منطقه‌ای بیلاقی و سرسبز بوده ولی امروز ترکیبی از کوچه‌های تنگ و باریک، آپارتمان‌های کوتاه و بلند با ظاهری نامناسب است که نشان از عدم رعایت اصول معماری و شهری دارد. ۶۲/۵۱ درصد اراضی این محله به کاربری مسکونی اختصاص دارد که سهم بالایی را نشان می‌دهد.

معايير این محله در نیمه شمالی ارگانیک و نامنظم است و هر چه به سمت جنوب محله پیش می‌رویم بیشتر منظم شده و به الگوی شطرنجی نزدیک می‌شود و در کل بافت محله منسجم و متراکم است. در این محله، ۵۱/۴۱ درصد از جمعیت ۱۱۸۲۷۶ نفری ساکن را مردان و بقیه را زنان تشکیل می‌دهند، بعد خانوار در این محله ۳/۵۴ است. شغل عمده سرپرستان خانوارهای ساکن، کارگری است که عموماً در بخش کارخانه‌ای مشغول به کار می‌باشند.

ساکنان دارای وضعیت معیشت متوسط به دلایلی چون منزلت شغلی متناسب، امنیت شغلی و دسترسی نسبی به امکانات آموزشی می‌باشند. محله از وضع نسبتاً نامطلوبی از لحاظ بهداشت محیط برخوردار است، از عمده‌ترین نشانه‌های آن می‌توان به نبود

سطح‌های زباله، جوی‌ها و ... اشاره کرد. قیمت زمین و مسکن در این محله متنوع و به‌طور عمده در حد متوسط رو به پایین است. اکثر ساکنان این محله به شغل‌های کارگری و خرده‌فروشی و در رده‌های بعدی اداری مشغول هستند. همچنین در این محله نیز می‌توان مشاغل کاذب نظیر دست‌فروشی و جمع‌آوری زباله را مشاهده کرد (مهندسین مشاور پردازاز، ۱۳۹۸: ۲۳۳-۲۳۸).

محله عظیمیه کرج از محله‌های قدیمی شهر و به عنوان منطقه یک شهرداری کرج در شمال شرق شهر کرج واقع شده است. این منطقه به جهت قرار گرفتن در شیب دامنه کوه دارای آب و هوای خوبی بوده که به تدریج به عنوان محلی توریستی و گردشگری تبدیل شده است. بر اساس اطلاعات سرشماری آماری سال ۱۳۹۵ کل کشور جمعیت محله عظیمیه کرج ۱۲۳۲۱۸ نفر می‌باشد. از جمعیت محله عظیمیه حدود ۵۰ درصد مرد و ۵۰ درصد زن هستند. کارمندان اداری گروه عمده شغلی را در بین ساکنان تشکیل می‌دهند. لذا عموماً مشاغل ساکنان این محله در رده‌های بالا قرار دارند. محله از لحاظ بهداشتی در حد خوبی قرار دارند.

ساکنان محله در حد نسبتاً پایینی از آسیب‌های اجتماعی رنج می‌برند. بر اساس اطلاعات موجود و برداشت‌های میدانی قیمت زمین در این محله در حد بالایی می‌باشد. به‌طور کلی عمده نیروی کار این محله به دلیل بالا بودن سطح تخصص اغلب جذب بخش‌های دولتی و مشاغل آزاد می‌شوند. ساکنان به دلیل منزلت بالای شغلی و دسترسی به امکانات فرهنگی، تفریحی و ورزشی از سطح معیشت خوبی برخوردارند (English, 2019).

محله اسلام‌آباد نام محله‌ای است قدیمی که به دلیل قرارگیری در ارتفاع، شب‌ها همچون نگینی در شهر می‌درخشد. این محله در شمال شرقی شهر واقع شده و اغلب افراد با درآمد پایین در آن ساکن هستند. این محله در حد فاصل هسته قدیمی شهر کرج و محله عظیمیه شکل گرفته است و در حال حاضر تقریباً در قسمت شمال شرقی شهر واقع

شده است. وجود تپه و شیب تند این منطقه از مهم‌ترین موانع توسعه محسوب می‌گردد. دانه‌بندی در این محله بیشتر به سمت ریزدانگی پیش می‌رود.

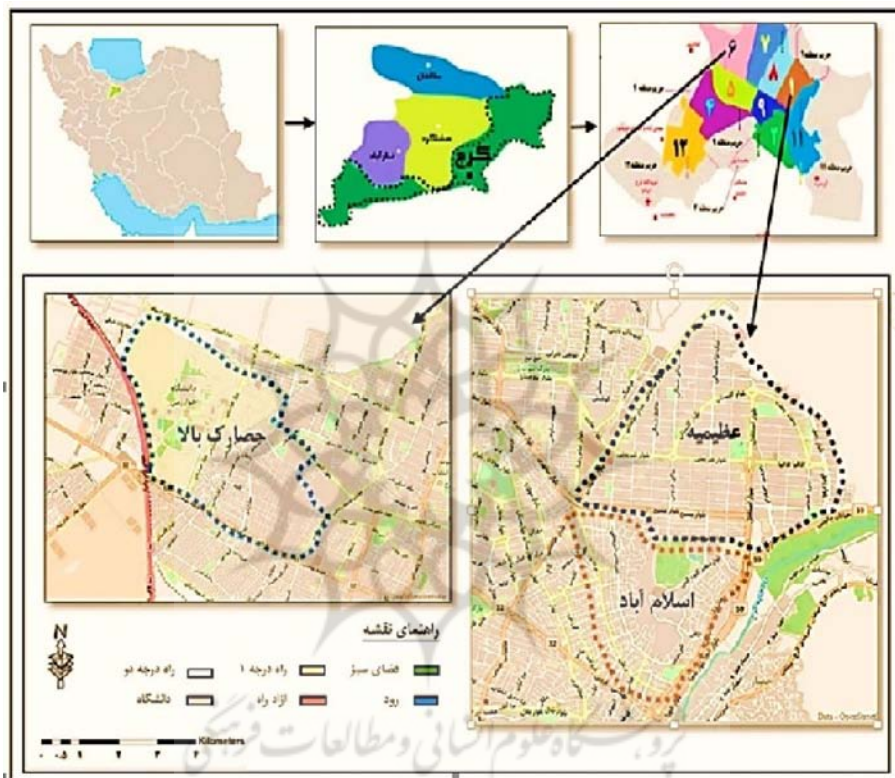
بررسی الگوهای کاربری زمین و نسبت‌های آن حاکی از آن است که بیشترین درصد اراضی به کاربری مسکونی اختصاص یافته است. بافت مسکونی به وضوح همه محله را در بر گرفته و بافت متراکم، منسجم و ریزدانه‌ای را شکل داده است که دسترسی آن به معبر اصلی با معابر پریپچ و خمی که از ناهمواری‌های زمین تبعیت می‌کنند شکل گرفته است. کاربری تجاری عمدتاً به صورت محورهای تجاری در جوار راه‌های اصلی شکل گرفته‌اند و بعضاً به صورت پراکنده در بافت مسکونی دیده می‌شوند. پارک و فضای سبز تنها در حاشیه کوچکی از شمال محدود می‌شود که مورد استفاده مردم محله نمی‌تواند باشد. زمین‌های بایر در محدوده بسیار محدود بوده و عمدتاً در حاشیه محله قرار گرفته‌اند، بنابراین امکان تأمین خدمات مورد نیاز محله با مشکل کمبود زمین مورد نیاز، مواجه خواهد شد.

بر اساس اطلاعات سرشماری آماری سال ۱۳۹۵ کل کشور جمعیت محله اسلام‌آباد کرج ۱۳۰۱۲۸ نفر می‌باشد. بعد خانوار محله اسلام‌آباد در این محله ۴/۰۶ نفر در خانوار می‌باشد. از جمعیت محله اسلام‌آباد ۵۱ درصد مرد و ۴۹ درصد زن هستند. کارگران گروه عمده شغلی را در بین ساکنان تشکیل می‌دهند. اما در میان آن‌ها مشاغل کاذبی چون دست‌فروشی و جمع‌آوری زباله و ... نیز دیده می‌شود. لذا عموماً مشاغل در بخش غیررسمی قرار دارند. محله و ساکنان آن در حد بسیار پایینی از لحاظ بهداشتی قرار دارند. از عمده نشانه‌های آن می‌توان به دفع فاضلاب در جوی‌ها و مسیل‌های روباز، عدم وجود سطل زباله و ... اشاره کرد. ساکنان محله در حد نسبتاً بالایی از آسیب‌های اجتماعی رنج می‌برند.

از عمده‌ترین دلایل آن می‌توان به مسائل مختلف مانند؛ اعتیاد، تجمع معتادین، سرقت و دزدی، درگیری‌های مختلف و ... اشاره کرد. بر اساس اطلاعات موجود و برداشت‌های میدانی قیمت زمین در این محله بسیار پایین می‌باشد. به‌طور کلی عمده نیروی کار این محله به دلیل پایین بودن سطح تخصص (نیروی کار ساده) جذب بخش‌های

۴۱۰ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال چهاردهم | شماره ۵۵ | تابستان ۱۴۰۲

غیررسمی و کارگران ساختمانی می‌شوند. بر اساس برداشت‌های میدانی در محله اسلام‌آباد کارگران گروه شغلی غالب را تشکیل می‌دهند. ساکنان به دلیل منزلت پایین شغلی و عدم دسترسی به امکانات فرهنگی، تفریحی و ورزشی از سطح معیشت بسیار پایینی برخوردارند (مهندسین مشاور پردازاز، ۱۳۹۸: ۲۱۶-۲۲۱).

تصویر ۱- موقعیت محله‌های مورد مطالعه بر روی نقشه شهر کرج

(English.karaj, 2019)

۴- یافته‌های تحقیق

پس از تکمیل پرسش‌نامه‌ها و تحلیل‌های آماری، امتیازات استاندارد شده عوامل کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی در محله‌های عظیمیه، حصارک بالا و اسلام‌آباد کرج در جدول شماره ۴ نشان داده شده است.

سنجش رضایت از کیفیت زندگی شهری در ... ، صادقی و همکاران | ۴۱۱

جدول ۴- امتیازات استاندارد شده عوامل کیفیت زندگی و کیفیت زندگی کلی در محله‌های عظیمیه،

حصارک بالا و اسلام‌آباد شهر کرج

عوامل تبیین‌کننده کیفیت زندگی در محله‌های شهری	محله عظیمیه	محله حصارک بالا	محله اسلام‌آباد
۱. وضعیت مسکن	۱/۵۶۴	۱/۲۱۸	۱/۱۵۸
۲. جامعه مدنی و حکمروایی شهری	۱/۵۹۶	۱/۳۸۵	۱/۳۷۱
۳. وضعیت اقتصادی و اشتغال	۱/۵۵۴	۱/۲۹۷	۱/۲۰۰
۴. دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی	۱/۵۴۸	۱/۴۹۱	۱/۳۸۹
۵. دسترسی به کاربری‌های ورزشی و تفریحی محله	۱/۴۹۷	۱/۴۱۲	۱/۳۶۹
۶. تعلق خاطر	۱/۳۰۰	۱/۴۴۸	۱/۴۶۲
۷. وضعیت بهداشت و درمان	۵۰۲/۱	۱/۴۳۵	۱/۲۶۳
۸. کیفیت شبکه معابر	۱/۵۰۸	۱/۳۱۳	۱/۲۰۱
۹. کیفیت زندگی خانوادگی	۱/۵۴۸	۱/۴۴۷	۱/۳۱۵
۱۰. وضعیت امنیت	۱/۴۹۸	۱/۳۸۲	۱/۲۹۵
۱۱. وضعیت حمل و نقل عمومی	۱/۴۲۲	۱/۴۲۶	۱/۳۴۱
۱۲. وضعیت محیط زیست	۱/۵۴۵	۱/۳۸۹	۱/۳۸۱
۱۳. وضعیت تأسیسات و تجهیزات شهری	۱/۵۲۶	۱/۳۹۹	۱/۳۱۷
۱۴. وضعیت ایمنی	۱/۵۶۳	۱/۳۹۸	۱/۲۹۰
۱۵. وضعیت آموزش	۱/۵۱۲	۱/۵۴۲	۱/۳۴۷
۱۶. کیفیت خدمات مبادله‌ای	۱/۴۶۸	۱/۴۹۹	۱/۳۱۲

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹

تحلیل امتیازات استاندارد شده عوامل کیفیت ذهنی زندگی در محله‌های عظیمیه،

حصارک بالا و اسلام‌آباد شهر کرج نتایج زیر را نشان می‌دهد:

وضعیت مسکن: رضایت از وضعیت مسکن در محله عظیمیه کرج از میزان بالایی برخوردار بوده ولی در محله حصارک بالا رضایت از وضعیت مسکن در حد پایینی می‌باشد، زیرا به دلیل نبود نظارت و مدیریت شهری در دوره‌های قبل ساخت‌وسازها در این محله به صورت آپارتمان‌های کوتاه و بلند با ظاهری نامناسب، مصالح ناپایدار، بدون در نظر گرفتن ظرفیت و زیرساخت‌های شهری و همچنین بدون رعایت اصول و قوانین ساخت و اغلب قولنامه‌ای انجام شده است.

در محله اسلام‌آباد نیز شهروندان از رضایت بسیار کمی در این زمینه برخوردارند که طبق نظر آن‌ها به دلیل وجود ساخت‌وسازهای غیرقانونی و خارج از برنامه، استفاده از مصالح نامناسب ساختمانی و شیوه ساخت ناپایدار، عدم رعایت ضوابط و مقررات ساختمانی، پلاک‌های شهری کوچک و اغلب پلکانی و فرسوده، آشفته‌گی و اغتشاش بصری در نمای ساختمان‌ها، رضایت از این عامل در محله اسلام‌آباد در حد نامناسبی می‌باشد. علاوه بر موارد ذکر شده ساکنان دو محله اسلام‌آباد و حصارک به دلیل مشکلات اقتصادی اغلب در خانه‌های بسیار کوچک و نامناسب و غیر ایمن ساکن هستند. از نظر مالکیت نیز حدود ۹۰ درصد ساکنان محله عظیمیه صاحب ملک شخصی بوده و در محله حصارک بالا و اسلام‌آباد حدود ۵۰ درصد ساکنان مالک مساکن کوچک و ناایمن و مابقی مستأجر می‌باشند.

عامل جامعه مدنی و حکمروایی شهری: به‌طور کلی می‌توان رضایت ساکنان محله عظیمیه از جامعه مدنی و حکمروایی شهری که مشتمل بر رضایت از عملکرد نمایندگان مجلس، شورای شهر، شهرداری و مشارکت ساکنین در امور مربوط به محله و این قبیل موارد بوده را بالا و میزان رضایتمندی از این عامل در محله‌های اسلام‌آباد و حصارک بالا را پایین دانست.

عامل وضعیت اقتصادی و اشتغال: وضعیت رضایت اقتصادی و اشتغال در محله عظیمیه در حد بسیار خوبی قرار دارد، در محله حصارک نیز وضعیت اشتغال در حد نامناسبی است و اغلب خانواده‌ها از وضعیت اقتصادی متوسط رو به پایین برخوردارند،

در محله اسلام‌آباد نیز رضایت شغلی و اقتصادی از حد بسیار پایینی برخوردار است، در این محله اغلب افراد بیکار بوده و یا در شغل‌های سطح پایین جامعه اشتغال دارند.

عامل دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی: دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی در محله عظیمیه در حد بسیار بالایی می‌باشد. دسترسی به کاربری‌های تجاری سطح بالا و روزانه در محله عظیمیه، عامل رضایت از دسترسی به مراکز تجاری را در این محله شکل می‌دهند، همچنین وجود فرهنگسراهای گوناگون و با کیفیت نیز عامل رضایت ساکنین این محله از عوامل فرهنگی می‌باشد. در محله حصارک کرج نیز رضایت از عامل فرهنگی و تجاری در حد متوسط رو به بالا بوده و این به دلیل قرارگیری چندین دانشگاه و موسسه سرم‌سازی رازی و کتابخانه در این محله و دسترسی مناسب به مراکز خرید روزانه بوده ولی مراکز تجاری سطح بالا و پاساژ در این محله بسیار کمتر به چشم می‌خورد.

این در حالی است که در محله اسلام‌آباد رضایت ساکنین از این عوامل در حد بسیار پایینی می‌باشد، ساکنان محله اسلام‌آباد تنها از تجاری‌های سنتی مانند بقالی و برای مایحتاج روزانه برخوردار هستند. محله اسلام‌آباد با وجود جمعیت زیاد کودکان و جوانان تنها دارای یک فرهنگسرا می‌باشد.

عامل دسترسی به کاربری‌های ورزشی و تفریحی محله: دسترسی به کاربری‌های ورزشی و تفریحی محله عظیمیه در حد بسیار خوبی بوده و دارای تعداد بسیاری پارک، فرهنگسرا و فضاهای ورزشی می‌باشد. ولی در محله حصارک بالا رضایت ساکنین از این عامل در حد متوسط رو به پایین بوده و اغلب از کمبود فضاهای ورزشی و تفریحی و پارک‌ها و فضای سبز شکایت دارند. محله اسلام‌آباد نیز فاقد فضاهای ورزشی مناسب و کافی بوده و تنها دارای دو پارک محله‌ای است که به علت پخش مواد مخدر و انجام جرائم، مانع بازی و تفریح خانواده‌ها در این پارک‌ها شده است.

عامل تعلق خاطر: عامل تعلق خاطر در محله عظیمیه در حد نامناسبی بوده و در محله‌های حصارک بالا و محله اسلام‌آباد برعکس سایر عوامل رضایت ساکنان از این

عامل در حد بالایی می‌باشد، زیرا اغلب ساکنان این دو محله دارای فرهنگ یکسان متوسط رو به پایین بوده و دارای روابط اجتماعی خوبی با سایر افراد محله می‌باشند برای مثال اغلب بانوان محله در طول روز جلوی درب خانه‌ها می‌نشینند و اوقات فراغت خود را با گپ و گفت با یکدیگر و همسایه‌ها می‌گذرانند.

عامل وضعیت بهداشت و درمان: عامل بهداشت و درمان نیز در محله عظیمیه به دلیل دارا بودن بیمارستان‌ها و درمانگاه‌های متعدد در سطح بسیار بالایی قرار دارد. در محله حصارک بالا نیز شهروندان از وضعیت بهداشت و درمان رضایت خوبی دارند زیرا این محله دارای بیمارستان و مراکز درمانی متعدد می‌باشد. ولی محله اسلام‌آباد فاقد هرگونه مرکز بهداشتی و درمانی برای بزرگسالان بوده و تنها دارای بیمارستان دولتی کودکان با خدمات محدود در حاشیه این محله می‌باشد و اغلب شهروندان برای تأمین این نیاز خود بایستی به مراکز درمانی محله‌های مجاور مراجعه کنند، بنابراین رضایت شهروندان محله اسلام‌آباد از این عامل در حد کمی می‌باشد.

عامل کیفیت شبکه معابر: رضایت از این عامل در محله عظیمیه از سطح بسیار بالایی برخوردار است و این به دلیل وجود خیابان‌ها و معابر عریض و کاملاً طراحی شده در این محله می‌باشد، در محله حصارک بالا نیز مردم رضایت چندانی از کیفیت شبکه معابر نداشته و اغلب ناراضی هستند زیرا این محله ترکیبی از کوچه‌های تنگ و باریک با عرضی کمتر از ۳ متر و خیابان‌های بدون پیاده‌رو می‌باشد. نامناسب بودن عرض پیاده‌روها تردد را برای عابران سخت می‌کند و اغلب ساکنان مجبورند از خیابان عبور کنند و با وجود باریک بودن کوچه و خیابان و تردد خودروها این کار جان ساکنان محله و کودکان را به خطر می‌اندازد.

شبکه معابر و دسترسی‌ها در محله اسلام‌آباد نیز از وضعیت بسیار نامناسبی برخوردار است و این موضوع به دلیل وجود معابر کم عرض، کوچه‌های تنگ، راه‌های پیچ در پیچ و با شیب بسیار تند و نامناسب که تردد در زمستان و برف و یخ را بسیار مشکل می‌سازد.

عامل کیفیت زندگی خانوادگی: محله عظیمیه در زمینه کیفیت زندگی خانواده از امتیاز مناسبی برخوردار است و اغلب خانواده‌ها دارای فرزندان تحصیل کرده و درآمد خانوادگی متوسط روبه بالا می‌باشند. امتیاز این عامل در محله حصارک بالا در حد متوسط می‌باشد؛ اغلب خانواده‌ها در این محله دارای تحصیلات متوسط بوده و از روابط درون خانوادگی نسبتاً خوبی برخوردارند، درحالی‌که محله اسلام‌آباد دارای امتیاز بسیار پایینی در این زمینه می‌باشد و اغلب خانواده‌های این محله دارای فرزندان زیاد و درآمد پایین بوده و اکثر سرپرستان خانواده و جوانان درگیر اعتیاد هستند و نظارت کمی بر روی تربیت فرزندان خود دارند.

عامل وضعیت امنیت: از دیدگاه عامل امنیت، رضایت اهالی محله عظیمیه در حد مناسبی است و از امنیت محله خود راضی هستند در صورتی که عدم رضایت از این عامل در مصاحبه با ساکنین محله‌های حصارک بالا و اسلام‌آباد کاملاً به چشم می‌خورد؛ ساکنان محله حصارک بالا از کمبود امنیت و سرقت در محله خود شکایت دارند به طوری که به گفته اهالی این محله به دلیل این که اغلب خانه‌ها فاقد پارکینگ هستند ساکنان مجبورند خودروهای خود را در خیابان‌های اطراف و اکثراً با فاصله‌ای دور از خانه پارک کنند که در این صورت نیز معمولاً اتومبیل یا قطعات آن به سرقت می‌رود. به گفته اهالی محله نرخ جرم و جرائم در این محله به دلیل همجواری با محله‌های محروم و فقیرنشین اطراف بالاست. ولی امنیت زنان و کودکان در حد مطلوب ارزیابی شده است. محله اسلام‌آباد نیز با وجود تعداد کثیر سارقان و معتادان از همه لحاظ از امنیت بسیار کمی برخوردار است.

عامل وضعیت حمل و نقل عمومی: بررسی عامل رضایت از حمل و نقل نشان می‌دهد که رضایت ساکنان محله‌های عظیمیه و حصارک بالا از این عامل از سطح بالایی برخوردار بوده که دلیل اصلی آن تنوع گونه‌های حمل و نقل و دسترسی مناسب به آن‌ها نسبت به محله اسلام‌آباد می‌باشد که نظر ساکنان آن نشان‌دهنده میزان متوسطی از رضایت

نسبت به این عامل است و اغلب اظهار داشتند که به دلیل همجواری با مرکز کرج، می‌توانند از امکانات حمل‌ونقل نزدیک به محله خود استفاده نمایند.

عامل وضعیت محیط‌زیست: مقایسه میزان رضایت ساکنین محله‌های عظیمیه، حصارک بالا و اسلام‌آباد از نظر عامل محیط‌زیست نظرات ساکنین حاکی از آن است که در محله عظیمیه رضایت از این عامل در حد بسیار خوبی بوده، در محله اسلام‌آباد به دلیل آلودگی‌های صوتی و بصری، هوا و عدم نظافت خیابان‌ها و غیره رضایت از این عامل در حد بسیار کمی می‌باشد و در حصارک بالا نیز عدم رضایت از این عامل در نظرات ساکنان آن کاملاً مشهود است و به دلایل گوناگون از جمله شیب نامناسب خیابان و جوی آب، غیراصولی بودن جوی‌ها و جمع شدن آب در خیابان‌ها و کوچه‌های محله، هدایت فاضلاب خانه‌ها به سمت خیابان باعث بروز مشکلات بسیاری در این محله شده و سلامت شهروندان را به خطر می‌اندازد.

همچنین با توجه به ساختار محله و پارک خودروها در داخل کوچه‌ها، خودروهای حمل زباله نمی‌توانند در طول شبانه‌روز به‌طور مرتب در محله برای جمع‌آوری زباله تردد کنند و این موضوع باعث تجمع زباله و آلودگی در سطح محله می‌شود.

عامل وضعیت تأسیسات و تجهیزات شهری: وضعیت رضایت از عامل تأسیسات و تجهیزات شهری در محله عظیمیه در حد بالایی بوده ولی نتیجه نظرسنجی ساکنین محله‌های حصارک بالا و اسلام‌آباد حاکی از عدم رضایت آن‌ها از این عامل می‌باشد.

عامل وضعیت ایمنی: رضایت از عامل ایمنی در محله عظیمیه در حد مطلوبی بوده اما در محله حصارک بالا که اغلب ملک‌ها فرسوده بوده و بدون رعایت اصول شهری و مسائل ایمنی ساخته شده‌اند و در دهه‌های اخیر نیز اکثر خانواده‌ها بدون مجوز و با مصالح نامناسب اقدام به ساخت طبقات بالایی خانه قدیمی خود نموده و جهت بهبود وضعیت مالی خانواده اقدام به اجاره این خانه‌ها نمودند؛ بر این اساس کاملاً قابل پیش‌بینی است که در صورت بروز اتفاق و حوادث طبیعی چه فاجعه‌ای حاصل خواهد شد. ساکنان محله اسلام‌آباد نیز به دلیل ناپایداری بناها و راه‌های نامناسب با شیب بسیار تند در مقابل سیل و

زلزله و بلایای طبیعی، همچنین تصادفات، از وضعیت ایمنی بسیار پایینی برخوردار می‌باشد.

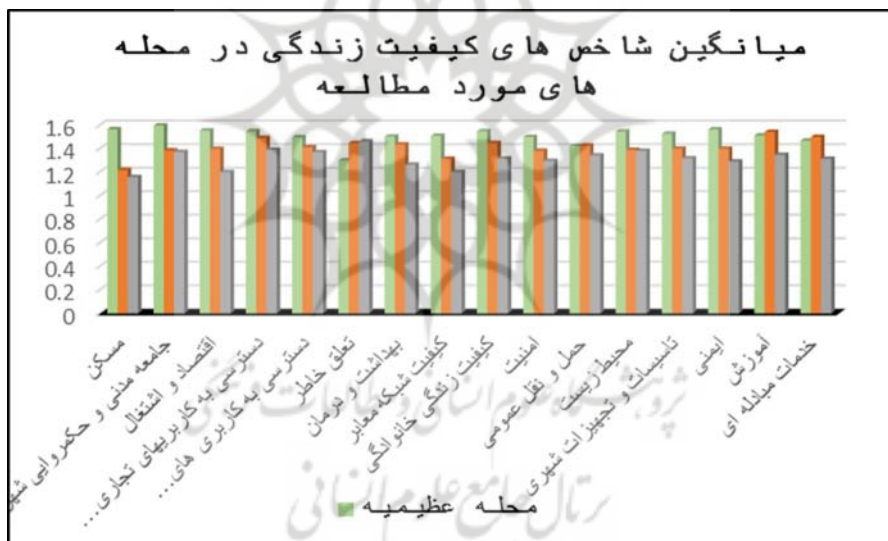
عامل وضعیت آموزش: میزان رضایت از عامل آموزش در محله عظیمیه به دلیل بالا بودن سرانه آموزشی در حد بسیار بالایی بوده و در محله حصارک بالا نیز سرانه آموزشی بالا بوده و چند دانشگاه و دانشکده فنی در این محله وجود دارد به همین دلیل رضایت شهروندان از این عامل در حد بالایی می‌باشد. رضایت ساکنان محله اسلام‌آباد از این عامل از حد متوسطی برخوردار می‌باشد.

عامل کیفیت خدمات مبادله‌ای: طبق نظرسنجی از ساکنان محله‌های مورد مطالعه، رضایت از این عامل در محله عظیمیه در حد خوبی بوده، در محله حصارک بالا نیز ساکنان به دلیل وجود اداره پست و بانک‌های دولتی و غیردولتی در محله رضایت بالایی برخوردارند و در محله اسلام‌آباد رضایت از این عامل در حد متوسط می‌باشد.

تحلیل امتیازات عوامل کیفیت زندگی در سه محله عظیمیه، حصارک بالا و اسلام‌آباد کرج گویای این است که محله عظیمیه که از محله‌های قشر خوب اقتصادی شهر کرج می‌باشد، دارای کیفیت زندگی بالایی بوده و اغلب ساکنین از زندگی در این محله راضی می‌باشند؛ اما ساکنان محله اسلام‌آباد با وجود همجواری با محله عظیمیه از کیفیت زندگی بسیار پایینی برخوردار بوده و ساکنان این محله اغلب مهاجر بوده و به دلیل مشکلات اقتصادی در این محله ساکن شده‌اند، با این وجود به دلیل ارتباط بسیار بالای اجتماعی میان همسایگان برخلاف محله عظیمیه از احساس تعلق بالایی نسبت به محله خود برخوردارند. این دو محله با وجود قرارگیری در یک منطقه از مناطق شهرداری کرج، میزان رضایت کاملاً متفاوتی از کیفیت زندگی را دارا می‌باشند.

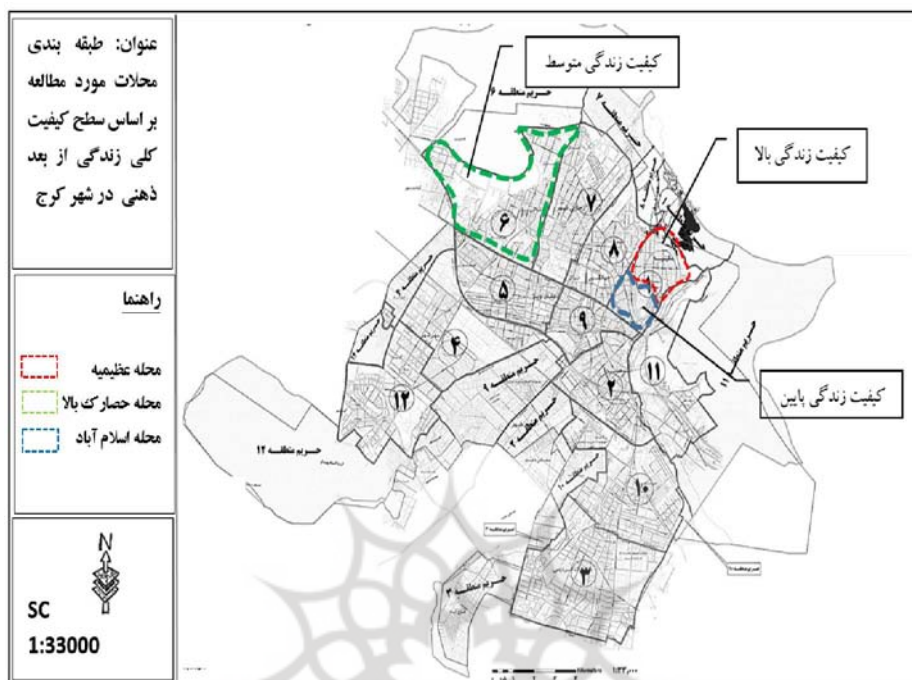
نتایج به‌دست‌آمده از بررسی عوامل کیفیت زندگی در محله حصارک بالا نیز با وجود مشکلات متعدد نشان‌دهنده رضایت متوسط ساکنان این محله از کیفیت زندگی خود می‌باشد. به‌طور کلی در محله اسلام‌آباد اغلب شاخص‌ها (بیش از ۹۰ درصد) در کیفیت متوسط و پایین قرار دارند و کمترین میزان رضایت در این محله مربوط به شاخص

مسکن می‌باشد. در محله حصارک بالا نیز میزان رضایت از حدود ۵۰ درصد شاخص‌ها در رتبه متوسط قرار دارد و شاخص آموزش دارای بیشترین میزان رضایت و شاخص مسکن کمترین میزان رضایت را به خود اختصاص داده‌اند. در مقابل، رضایت از شاخص‌های کیفیت زندگی در محله عظیمیه اغلب (بیش از ۹۰ درصد) در رتبه بالا قرار دارند. در نهایت با استفاده از تحلیل نتایج به دست آمده مهم‌ترین عامل رضایت از کیفیت زندگی از دید ساکنان هر سه محله، شاخص مسکن می‌باشد. نتایج حاصل از بررسی امتیاز هر یک از عوامل کیفیت زندگی از بعد ذهنی در محله‌های مورد مطالعه شهر کرج در نمودار شماره ۲ و طبقه‌بندی محلات بر اساس کیفیت زندگی کلی در تصویر شماره ۲ آورده شده است.

نمودار ۲- میانگین شاخص‌های کیفیت زندگی در محله‌های مورد مطالعه از دیدگاه شهروندان

(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹)

تصویر ۲- سطح کلیفیت کلی زندگی در محلات مورد مطالعه (مآخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹)

نتیجه گیری

در این مطالعه، کلیفیت زندگی در نمونه‌های مطالعه: محله‌های عظیمیه، حصارک بالا و اسلام‌آباد واقع در شهر کرج بر اساس رویکرد ذهنی ساکنان مورد سنجش قرار گرفته است؛ با توجه به این موضوع که هدف نهایی برنامه‌ها و طرح‌های شهری و سایر اقدامات سازمان‌های دولتی و غیردولتی ارتقای کلیفیت و رضایتمندی ساکنان و زیست‌پذیری شهری است، سنجش کلیفیت زندگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بحث کلیفیت زندگی از دیدگاه ذهنی نزدیکی بیشتری با مفاهیم ذکر شده دارد و از سویی دیگر بسیاری از شاخص‌های ذهنی مانند احساس رضایت قلبی و خشنودی را نمی‌توان با استفاده از داده‌های عینی مورد مطالعه قرار داد.

در همین راستا، پس از بررسی جامع متون معتبر علمی، شاخص‌های مناسب جهت سنجش کیفیت زندگی در شهر کرج در مقیاس محلی انتخاب شدند. بر اساس مطالعات نظری صورت گرفته و از طریق توزیع پرسشنامه با توجه به جامعه آماری، تعداد ۴۲۰ پرسش‌نامه در محلات مورد مطالعه، مورد آزمون قرار گرفت. در توزیع پرسشنامه سعی بر آن بوده است تا جامعه آماری از ابعاد گوناگون دارای پراکنش مناسبی باشد. چیدمان سؤالات نیز بر اساس معیارها و زیر معیارهای اصلی و فرعی تحقیق پوشش داده شده است. سؤالات کاملاً در راستای عوامل اصلی فاکتور کیفیت زندگی شهری که با استفاده از تحلیل عاملی استخراج شده است، می‌باشد.

با استفاده از تحلیل عاملی، عوامل ۱۶ گانه کیفیت زندگی شهری به ترتیب اهمیت شامل: «مسکن، جامعه مدنی و حکمروایی شهری، وضعیت اقتصادی و اشتغال، دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی، دسترسی به کاربری‌های تفریحی و ورزشی محله، تعلق خاطر، بهداشت و درمان، کیفیت شبکه معابر، کیفیت زندگی خانوادگی، امنیت، حمل و نقل عمومی، پاکیزگی محیط زیست، تأسیسات و تجهیزات شهری، ایمنی، آموزش و تحصیلات و کیفیت خدمات مبادله‌ای» به عنوان عوامل تبیین کننده کیفیت زندگی با رویکرد ذهنی در محله‌های شهری تعیین گردیده است.

بنابراین یکی از نتایج حاصل از تحقیق پیش‌رو تدوین چارچوبی جامع برای سنجش کیفیت زندگی شهری با رویکرد ذهنی در محله‌های شهری ایران است که طبق مرور نظری وسیع در حوزه‌های مطالعاتی، همچنین تعیین شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت زندگی از بعد ذهنی به انجام رسید. تحلیل امتیازات عوامل کیفیت زندگی در دو محله عظیمیه و اسلام‌آباد کرج با تفاوت قابل توجهی نشان می‌دهد که با وجود همجواری و قرارگیری این دو محله در یک منطقه از مناطق شهرداری کرج، میزان رضایت کاملاً متفاوتی از کیفیت زندگی در بین ساکنین دو محله نسبت به یکدیگر وجود دارد.

محله عظیمیه کرج یکی از محله‌های با کیفیت زندگی بالا بوده و اغلب ساکنین رضایت کافی از زندگی در این محله را دارا می‌باشند؛ اما اغلب شهروندان محله

اسلام‌آباد کرج به‌ناچار و به دلیل مشکلات اقتصادی در این محله ساکن بوده و در کل از کیفیت زندگی خود بنا بر دلایل متعدد در این محله ناراضی هستند. بررسی عوامل کیفیت زندگی در محله حصارک بالا نیز با وجود مشکلات متعدد نشان‌دهنده رضایت متوسط ساکنان این محله از کیفیت زندگی خود می‌باشد. به‌طور کلی در محله اسلام‌آباد بیش از ۹۰ درصد شاخص‌ها در کیفیت متوسط و پایین قرار دارند. ساکنان این محله به دلیل بافت سنتی خانوادگی و ارتباط اجتماعی بالا با همسایگان تنها از عوامل اجتماعی همچون تعلق خاطر رضایت مناسبی داشته و کمترین میزان رضایت در این محله مربوط به شاخص مسکن می‌باشد.

در محله حصارک بالا نیز حدود ۵۰ درصد شاخص‌ها در رتبه متوسط قرار داشته که شاخص آموزش دارای بیشترین میزان رضایت و عامل مسکن کمترین میزان رضایت را به خود اختصاص داده‌اند. در مقابل دو محله یادشده، بررسی محله عظیمیه گویای این است که بیش از ۹۰ درصد شاخص‌ها در رتبه بسیار خوب و عالی قرار دارند و هیچ‌کدام از شاخص‌ها در رتبه پایین قرار گرفته است. در این محله شاخص جامعه مدنی و حکمروایی شهری دارای بیشترین رضایت و شاخص تعلق خاطر دارای کمترین میزان رضایت می‌باشد. به‌طور کلی طبق نتایج به‌دست آمده از سنجش کیفیت زندگی و امتیاز شاخص‌های استخراج شده، عامل مسکن از مهم‌ترین عواملی است که بر روی درک شهروندان از کیفیت زندگی در محله‌های مورد مطالعه تأثیرگذار است.

از دید پرسش‌شوندگان با توجه به زمینه‌ها و پیشینه‌های فرهنگی و اجتماعی، مسکن به عنوان دارایی خانواده و بیانگر امنیت مالی خانواده بوده و تأثیر بسزایی بر روی احساس رضایتشان از کیفیت زندگی در محله‌های شهری دارا می‌باشد، از این رو برنامه‌ریزی جهت مسکن مناسب در این محله‌ها می‌تواند کیفیت زندگی ساکنان را به تدریج افزایش دهد. اهمیت مسکن سالم و مسکن خوب به عنوان مؤلفه‌ای تأثیرگذار بر کیفیت ذهنی و احساس رضایت از کیفیت زندگی روشن است.

بنابراین می‌توان عنوان کرد بر اساس نتایج حاکی، مهم‌ترین اقدامات آتی جهت افزایش مطلوبیت و زیست‌پذیری محلات و رضایت ذهنی ساکنین از کیفیت زندگی با قشر درآمدی متوسط و پایین که اغلب محله‌های شهری از این دست می‌باشند، بایستی در راستای بهبود مسکن، بهبود وضعیت اقتصادی و اشتغال و بهبود دسترسی به خدمات باشد. در محلات با قشر درآمدی بالا می‌بایست در زمینه بهبود تعلق خاطر و غنای حسی صورت پذیرد. بر این اساس توجه به مسکن مناسب امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. نتایج حاصل می‌تواند زمینه‌ساز ترسیم نقشه راهی برای مدیران شهری در جهت آگاهی از وضعیت موجود محله‌های مسکونی شهری و اقدام جهت رفع کمبودها و مشکلات و در نهایت ارتقای زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در محله‌های شهری ایران باشد.

با توجه به نتایج حاصل از این تحقیق می‌توان پیشنهادهای کاربردی زیر را جهت ارتقای کیفیت زندگی در محله‌های مورد مطالعه مطرح نمود:

- نتیجه کلی حاصل از این پژوهش نشان‌دهنده عدم تعادل شاخص‌های کیفیت زندگی بین محله‌های عظیمیه با حصارک بالا و اسلام‌آباد می‌باشد. این موضوع می‌تواند در طرح‌های شهری مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار گرفته و با رفع کمبودها و مشکلات به ارتقاء احساس رضایت ساکنان از کیفیت زندگی در محله‌های شهری منجر شود؛

- توجه به موضوع مسکن در محله‌های اسلام‌آباد و حصارک بالا در برنامه‌ریزی‌های شهری با توجه به نامناسب و نایمن بودن این بعد از کیفیت زندگی از دید پرسش‌شوندگان؛

- بهسازی خیابان‌ها و پیاده‌روها جهت سهولت دسترسی‌ها و ارتباطات در محله‌های اسلام‌آباد و حصارک بالا؛

- بهره‌گیری از پتانسیل‌های محله در جهت ایجاد مرکز محله و کاربری‌های مورد نیاز جهت تقویت تعاملات اجتماعی؛

- بهبود وضعیت اقتصادی و اشتغال در محله‌های قشر متوسط و رو به پایین؛

سنجش رضایت از کیفیت زندگی شهری در ... ، صادقی و همکاران | ۴۲۳

- افزایش و تقویت سطوح فضای سبز عمومی و فضاهای باز شهری جهت گذران اوقات فراغت ساکنین در محله‌های اسلام‌آباد و حصارک بالا؛
- ارتقاء شرایط زیست‌محیطی در محله‌های اسلام‌آباد و حصارک بالا با توجه به پایین بودن نرخ این شاخص از نظر ساکنان؛
- ساماندهی فضاهای مستعد جرم و بزه و نظارت بیشتر بر این فضاها به ویژه در فضاهای بین بلوک‌ها و خرابه‌های بین ساختمان‌ها و پارک‌ها که معمولاً تاریک و فاقد دید مناسب هستند و تبدیل آن‌ها به فضاهای عمومی فعال و با امنیت مناسب در محله اسلام‌آباد؛
- افزایش سرانه کاربری‌های مطلوب در محله‌های اسلام‌آباد و حصارک بالا همچون مراکز ورزشی و فرهنگی؛
- پیش‌بینی فضاهای مناسب و دارای معنا و هویت برای مکث و تجمع ساکنان در محله عظیمیه جهت ارتقای تعلق خاطر و ایجاد خاطره جمعی و افزایش تعاملات اجتماعی بین ساکنان این محله؛
- ارتقاء کیفیت کاربری‌های تجاری در سطح محله اسلام‌آباد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی و رحمانی، اسماعیل. (۱۳۹۷)، «ارزیابی کیفیت زندگی ذهنی- ادراکی در مناطق شهری و تبیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: کنارک)»، *فصلنامه علمی- پژوهشی شهر پایدار*، دوره ۱، شماره ۳: ۵۱-۶۴.
- اسماعیلی، علی و اشجعی، حمید. (۱۳۹۸)، «مدل بومی جهت‌سنجش کیفیت زندگی شهری مبتنی بر رویکردهای عینی و ذهنی (مطالعه موردی: منطقه یک شهر قم)»، *نشریه علمی- پژوهشی علوم و فنون نقشه‌برداری*، دوره نهم، شماره ۳: ۹۷-۱۱۱.
- باسرخا، مهدی؛ عاقلی کهنه شهری، لطفعلی و مسائلی، ارشک. (۱۳۸۹)، «رتبه‌بندی شاخص کیفیت زندگی در استان‌های کشور»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، شماره ۳۷: ۹۸-۹۹.
- توفیق، فیروز. (۱۳۸۸)، *مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی (مسکن)*، جلد دوم، تهران: نشر مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، چاپ پنجم.
- حبیبی، سارا. (۱۳۹۳)، *تبیین اثرات فرم فشرده بر کیفیت زندگی کالبدی- محیطی در شهرهای میانی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی*، دانشگاه تهران.
- خادم‌الحسینی، احمد؛ منصوریان، حسین و ستاری، محمدحسین. (۱۳۸۹)، «سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری؛ مطالعه موردی شهر نورآباد استان لرستان»، *فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی*، سال اول، شماره ۳: ۴۵-۶۰.
- درستکار، احسان و ماجدی، حمید. (۱۳۹۵)، «تحلیل کیفیت بازآفرینی فضای عمومی شهری بر مبنای رضایتمندی کاربران فضا (نمونه موردی: میدان منیریه تهران)»، *نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران*، شماره ۱۱: ۲۹-۳۹.
- زبردست، اسفندیار؛ خلیلی، احمد و دهقانی، مصطفی. (۱۳۹۲)، «کاربرد روش تحلیل عاملی در شناسایی بافت‌های فرسوده شهری»، *نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی*، دوره هجدهم، شماره ۲: ۲۷-۴۲.
- سیف‌الدینی، فرانک. (۱۳۸۱)، *فرهنگ واژگان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای*، شیراز: مرکز نشر دانشگاه شیراز، چاپ دوم.
- سعیدی رضوانی، نوید و حاجی نوری، فتنه. (۱۳۹۲)، «سنجش کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده محله سپه قزوین از دیدگاه ساکنین به کمک تحلیل AHP»، *اولین همایش*

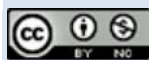
- ملی شهرسازی و معماری در گذر زمان، قزوین، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، شماره اول، ۸۴-۹۶.
- علوی، سید علی؛ عبودی، محمدرضا و دانشور، مهناز. (۱۳۹۷)، «سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری با رویکرد شهر سالم (مطالعه موردی: شهر بهبهان)»، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، سال هشتم، شماره ۲۸: ۱-۱۸.
- قالیباف، محمدباقر؛ روستائی، مجتبی؛ رمضان زاده لسبویی، مهدی و طاهری، محمدرضا. (۱۳۹۰)، «ارزیابی کیفیت زندگی شهری محله یافت‌آباد تهران»، فصلنامه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، دوره ۹، شماره ۳۱: ۳۳-۵۴.
- کرد زنگنه، جعفر. (۱۳۸۵)، بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سالمندان و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- لطفی، صدیقه. (۱۳۸۸)، «مفهوم کیفیت زندگی شهری، تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری»، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال اول، شماره ۴: ۶۵-۸۰.
- مازلو، آبراهام. ا.ج. (۱۳۷۲)، انگیزش و شخصیت، ترجمه: احمد رضوانی، مشهد: موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- مهندسین مشاور پردازاز و ستاد توانمندسازی استان. (۱۳۹۸)، برنامه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و اقدامات توانمندسازی اجتماعات آن‌ها با تأکید بر بهسازی، جلد اول، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
- Asian Development Bank. (2001). *Urban Indicators for Managing Cities*. Cities Data Book. Manila: Philippines.
- Biagi, Bianca, Maria Gabriela Ladu, and Marta Meleddu. (2018). "Urban Quality of Life and Capabilities: An Experimental Study". *Journal of Ecological Economics*, 150, 137-152.
- Białowska, Dorota Weziak. (2016). "Quality of life in cities – Empirical evidence in comparative European perspective ", *Journal of Cities*, 58, 87-96.
- Chen, Binkai, Dan Liu, and Ming Lu. (2018). "City size, migration and urban inequality in China". *Journal of China Economic Review*, 51, 42-58.
- Das, Daisy. (2008). "Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati". *Social Indicators Research*, 88, 297-310.

- Eby, Jeanette, Peter Kitchen, and Allison Williams. (2012). "Perception of quality life in Hamilton's neighbourhood Hubs: A Quantitative Analysis". *Journal of Social indicators research*, 108, 299-315.
- Epley, Donald R., and Mohan Menon. (2008). "A Method of Assembling Crosssectional Indicators into a Community Quality of Life". *Journal of Social Indicators Research*, 88, 281-296.
- Fahy, Frances, and MÓ Cinnéide. (2008). "Developing and testing an operational framework for assessing quality of life". *Journal of Environmental Impact Assessment Review*, 28(6), 374-389.
- Han, Ji, Hanwei Liang, Keishiro Hara, Michinori Uwasu, and Liang Dong. (2018). "Quality of life in China's largest city, Shanghai: A 20-year subjective and objective composite assessment". *Journal of Cleaner Production*, 173, 135-142.
- Lee, Y. J. (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei, *Journal of building and environment*. 43(7), 1205-1215.
- Massam, Bryan H. (2002). "Quality of life: Public planning and private living". *Journal of Progress in planning*, 58 (3), 144-148.
- Mercer Human Resource Consulting. (2007). *Defining Quality of Living*. <https://www.mercer.com/newsroom.html>.
- Moro, Mirko, Finbarr Brereton, Susana Ferreira, and J. Peter Clinch. (2008). "Ranking Quality of Life Using Subjective Well-Being Data". *Journal of Ecological Economics*, 65 (3), 448-460.
- Omar, Dasimah Bt. (2009). "Assessing Residents Quality of life in Malaysian New Towns". *Journal of Asian Social science*, 5(6), 94-102.
- RIVM. (2002). In: Bouwman, A., van Kamp, I., van Poll, R. (Eds.). *Report 630950 00x Workshopverslag Leefomgevingskwaliteit II*. Verslag Workshop, in press.
- Santos, Luis Delfim, and Isabel Martins. (2006). "Monitoring Urban Quality of Life: The Porto experience". *Journal of Social Indicators Research*, 80 (2), 411-425.
- Senlier, Nihal, Reyhan Yildiz, and E. Digidem Aktas. (2009). "A Perception Survey for the Evaluation of Urban Quality of Life in Kocaeli and a Comparison of the Life Satisfaction with the European Cities". *Journal of Social Indicators Research*, 94(2), 213-226.
- Tuan seik, Foo. (2000). "Subjective Assessment of Urban Quality of Life in Singapore (1997-1998)". *Journal of Habitat International*, 24 (1), 31-49.

- Turksever, A.NilayEvcil, and Gunduz Atalik. (2001). "Possibilities and limitations for the measurement of quality of life in urban areas". *Journal of Social Indicators Research*, 53(2), 163-187.
- Ulengin, Burc, Fucun Ulengin, and Umit Guvenc. (2001). "A multidimensional approach to urban Quality of life: The case study of Istanbul". *European Journal of Operational research*, 130 (2), 361-374.
- United Nations Human Settlements Programme (UN - Habitat). (1998). *Global Urban Indicators Database*.Version 2, available in www.unhabitat.org.
- World Health Organization (WHO). (1997). "WHOQOL: measurin g quality of life", *Psychological Medicine*, 28(3), 551-558.
- ZanganehShahraki, Saeed, Ali Hosseini, David Sauri, and Fatema Hussaini. (2020). "Fringe more than context: Perceived quality of life in informal settlements in a developing country: The case of Kabul, Afghanistan". *Journal of Sustainable Cities and Society*, 63(1), 102-121.
- <https://English.karaj.ir/home/?246097/subportal-english>, 2019.

استناد به این مقاله: صادقی، نرگس؛ شیعه، اسماعیل و ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۴۰۲). سنجش رضایت از کیفیت زندگی شهری در محله‌های شهر کرج. فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴(۵۵)، ۳۸۱-۴۲۷.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.